

Сергій Плачинда

**УКРАЇНА
в небезпеці**

СЕРГІЙ ПЛАЧИНДА

УКРАЇНА В НЕБЕЗПЕЦІ

Австралія

Аделаїда — 1991 — Сідней

ПРО АВТОРА.

Сергій Плачинда, прозаїк, публіцист, письменник і критик, народився 18 червня 1928 року на хуторі Шевченківському, поблизу Кіровограда в сім'ї селянина. Закінчив філологічний факультет Київського університету (1953) та аспірантуру при Інституті літератури Академії Наук УРСР. Під сучасну пору є членом редакційної колегії київської «Літературної України». Перелік його книг не подається, бо це зайняло б більше сторінки.

СЛОВО ДО ЧИТАЧА.

Ця публікація видається не лише тому, що киянин Сергій Плачинда є видатним автором статей і книжок, але й тому, що він інформує про важливі проблеми України. Його інформації є переконливо обґрунтовані, і він вказує на ті страхітливі проблеми, що можуть затривожити нас, навіть в далекій від України — Австралії.

Автор завдав собі великого труду у зібранні важливих і переконливих статистичних даних, які ілюстративно доказують ту небезпеку, в якій опинилася наша батьківщина — Україна.

Вказуючи на ті проблеми, які має сучасна Україна, автор пропонує, чи пак рекомендує заходи для їх зменшення чи ліквідації. Дві перші частини книжки були написані перед проголошенням незалежності України, а остання частина була написана 2 вересня 1991 року. Дещо із пропозицій автора вже зреалізовано, а дещо ще жде своєї реалізації.

Не може без цієї книжки обійтися той, хто переживає долю України. Вона видається дуже обмеженим тиражем, тільки тому, що я старий, серйозно хворий і хіба додавати не треба, що не багач.

Богдан Подолянко, Сідней.

ЯК НАМ ДАЛІ ЖИТИ?

І як збороти великодержавний російський шовінізм?

Декларативність веде в глухий кут.

Дуже швидко минуло наше бентежне оп'яніння від події великої історичної ваги — проголошення Декларації про державний суверенітет України. Було свято — захват, радість, сльози, обійми, вітання, стихійні мітинги. І все те майнуло як спалах блискавки. Бо життя невмолимо й суворо повернуло нас до реалій соціалістичного буття: порожні полиці в крамницях; дефіцити, що вкрай змучили суспільство; черги за всім і кусючі ціни на все; великодержавний російський шовінізм на кожному кроці; загрозливо зростаюча злочинність (на 17 відсотків — за перше півріччя 1990 року у порівнянні з таким же періодом попереднього року); повсюдний стан екологічної біди на Україні милій.

Отож радощів як і не було. Натомість, усвідомлення того, що Україна і досі колонія, бо править нею не бурхливий наш парламент, і не Леонід Кравчук чи Віталій Масол, а Мінфін СРСР. Справді, Україна і досі сплачує імперській Москві найганебніше мито — найбільший у Союзі відсоток від податку з обоготу на суму 7,8 млрд. крб. (до речі, прибалтійські й середньоазіатські республіки цього податку не сплачують зовсім, а РРФСР відраховує на 10 відсотків менше, ніж УРСР, хоча її територія в 28 разів більша за площу України). Так само, як і раніше, союзні міністерства і відомства грабують з України 100 млрд. карб. річно, тобто три річні бюджети нашої республіки (з РРФСР московські спрути-монополії викачують 70 млрд. крб. річно). Тільки-но завершилися жнива, як Масол швиденько в'їхав у союзний казан 17 міл. тонн зерна нового врожаю. Це на — першій порі. А що буде далі?

Тож і досі Україна цупко і грубо обплетена монополістичними великодержавницькими кайданами, які

сьогодні задраповані — щоб нам було легше — жовто-блакитною стрічкою, на якій сяють золоті слова: *Державний суверенітет України*.

Великі надії покладали ми на Закон про економічну самостійність Української РСР. Але в тій редакції, що її поспішно, без належного обговорення, з ігноруванням альтернативних проєктів прийняв стомлений парламент 2 серпня 1990 р., цей Закон надто декларативний, обережний, теоретично плутаний і практично недієвий. Зрештою, він ніякої ролі не грає, бо наступний Закон «Про міністерства і державні комітети Української РСР» (на цей документ преса і громадськість, на жаль, не звернули належної уваги) перекреслює попередній Закон про економічну самостійність. Всі найголовніші галузеві міністерства, які визначають долю економіки та державного суверенітету республіки, залишаються в Москві. Скажімо, Закон від 3 вересня 1990 року не передбачає на Україні міністерства сільськогосподарського машинобудування, тобто Харківський тракторний, всі комбайнові, сівалкові та інші заводи й надалі належатимуть союзному Міністерству тракторного і сільськогосподарського машинобудування. Про яку самостійність може йти мова? Україна — флагман приладобудування. А тим часом Міністерство приладобудування, засобів автоматизації та систем управління — в Москві. Вся машинобудівна промисловість України також підпорядкована відповідним союзним міністерствам. Чи може Україна — індустріальна, морська, транспортна і т. п. держава — бути цілком самостійною, коли не матиме своїх міністерств машино-, верстатно- і суднобудування; радіо- та авіапромисловості, транспортного будівництва і т. д? Адже міністерства — не організаційний і науковий штаб галузі, не зв'язок з підприємствами іноземними фірмами, це, зрештою, фонди, тобто капітальне, житлове та екологічне будівництво, розвиток інфраструктури тощо.

Було, наприклад, у Дніпропетровську наше рідне міністерство чорної металургії, виділяло зі своїх фондів по 50 млн. крб. річно на екологію. Дуже мало, скажемо, але хоч щось було. Та ось Мінчортмент СРСР під улю-

люккання шовіністично настроєних московських чиновників і кореспондентів *проковтнуло* нашого героїчного і чесного міністра Галкіна, прибрало до своїх хижацьких рук усі українські металургійні заводи. І що? На екологію — жодної копійки. Хоча прибутки міністерство гребе колосальні.

І Леонід Кравчук всерйоз вважає, що самостійна економіка України можлива без республіканського Мінчорменту.

Чи таке: на терені України близько тисячі хімічних підприємств. Це їхні отруйні викиди у поєднанні з чорнобильською радіацією перетворили Україну в суцільну смертельну газокамеру. Але наш парламент на чолі з Кравчуком не створив українського Мінхімпрому, котрий міг би подбати про екологію. Таке міністерство залишається в Москві, воно черпає величезні прибутки з українських підприємств, а до того, що Україна перебуває в стані хімічної війни, йому байдуже.

Тож фальшиво звучать рядки Закону про економічну самостійність: *Усі розташовані на території України підприємства, установи і організації становлять її народногосподарський комплекс.* Але так станеться лише тоді, коли ми вирвемо з рук імперської Москви всі наші підприємства. Та, на жаль, ні парламент, ні Л. Кравчук не схильні (можливо, не здатні) на такий революційний крок. А їхня перебудова зводиться до дрібниць. Наприклад, Міністерство комунального господарства УРСР, що на 90 відсотків займалося екологією, перетворено в Комітет. Це значить, що на заміну вивісок, штампів, печаток бланків і т. п. піде не менше 20 мільйонів крб. В ім'я чого? Аби Л. Кравчук і В. Масол могли заявити, що вони скоротили число міністерств? Поготе для конкретного переходу на рейки економічної самостійності така багата, технічно розвинута республіка як Україна мусить збільшити число міністерств. Інакше вона ніколи не стане самостійною.

Перетинає шлях до самостійності лукаве, казівистичне визначення форм власності, що їх узаконила сесія Верховної Ради УРСР. Цитую: *Власність в Українській РСР виступає у таких формах: державна, колективна,*

індивідуальна (особиста і трудова власність) та інші. Не розбереш, чого тут більше: фальші, теоретичної плутанини чи відсутності належного державного мислення у тих, хто склав і схвалював цей закон. Бо на першому місці — як і належить — державна (читай — монополістична, узурпаторська) власність, яка призвела до руїни, економічного краху в країні, до знищення творчої, виробничої, підприємлої ініціативи, а отже, до низької продуктивності праці, величезних матеріальних і духовних втрат, лінощів, крадіжок, злочинності.

До речі, про теоретичну плутанину: в статті 4-й Закону *Про економічну самостійність* на перше місце висувається державна власність, а в попередній 3-ій статті стверджується, що *економічна самостійність Української РСР базується на роздержавленні економіки.* Як це можна поєднати?

На другому місці, як бачимо, *колективна (фактично — міфічна власність),* котрої за умов тоталітарного режиму не могло бути (колгоспами, скажімо, керували секретарі райкомів) і сутності якої ми не знаємо.

І, нарешті, під єдиним дашком зійшлася особиста і приватна власність, як третьорядна. *Хоч без приватної власності на засоби виробництва не може бути ні розвитку продуктивних сил, ні економічної самостійності, ні ринкової економіки.*

Аби не збагнути, слід, мені здається, визначити реальну суть соціалізму. Оскільки теоретики марксизму-ленінізму обминають реальне визначення соціалізму, подаю бодай три його закони в своїй інтерпретації.

Перший закон: соціалізм — це безконечні ножиці, що повсякчас ріжуть суспільство, бо одні члени суспільства (менша його частина — керівна, чиновницька, паразитна) *одержують незароблені гроші* (у великій кількості), другі (більша частина суспільства — виробнича, трудова) *недоодержують зароблені гроші.* Зіслси до речі, й зростаюча злочинність при соціалізмі: якшо партапаратники за повної економічної кризи збільшили собі зарплату вдвічі, тобто грабують суспільство в культурній формі, то чому простому правопорушникові не грабувати ближніх своїх у відвертішій, некуль-

турній формі. А цей закон соціалізму породив у нашому суспільстві велику верству дармоїдів різного рангу і охочих поменше працювати, а побільше «урвать». Його, цей паразитний клан, може знищити лише приватна власність, повна політична і економічна самостійність республіки, ліквідація будь-яких залишків соціалістичних відносин.

Другий закон: соціалізм — це втрати матеріяльні й духовні. Втрати через державну власність, відсутність почуття господаря у виробничника, відчуження селян від землі і т. п. Капіталізм набуває там, де соціалізм втрачає. Наприклад, щороку втрата сільськогосподарської продукції в країні становить до 10 млрд. крб. Тож уряд змушений закуповувати у капіталістів сільськогосподарської продукції на 10 млрд. крб., але вже у валюті.

Третій закон: пріоритетні сфери в країні можуть розвиватися лише за рахунок інших, непріоритетних (але виробничих, життєво необхідних) сфер. Соціалізм — це практика *охрімової світи*: в одному місці надрізають, в другому доточують. Приклади: упродовж десятиліть місто розвивалося за рахунок села. Для успіхів в царині космосу урізали заробітки мільйонам виробничників. Для утримання 18-мільйонної армії управлінців, керівників усіх рангів відривали від рота у мільйонів неперсональних пенсіонерів і т. д.

Ясна річ, що *охрімова світа* — це наслідок низької продуктивності праці і величезних втрат на базі державної власності. Тож хіба не злочин — переходити на ринкову економіку з такими законами. А тим часом в Законі про економічну самостійність сказано: *Державне управління економікою республіки повинно забезпечити поступовий перехід до ринкової економіки...*

На першому плані — не самостійність підприємств України, не продуктивність праці, не розвиток продуктивних сил, а ринкова економіка. Це — ніби починати з хвоста. Але ж за умов відсутності повної економічної самостійності республіки, економічної кризи, подальшого падіння фондівіддачі, та низької продуктивності праці, відсутності товарів й пріоритетності приватної

власності ринкова економіка на голому місці може призвести до напівголодного існування міського населення, до злиднів і злигоднів, до відчаю мільйонів.

Тривожні дні постали для України. Небезпека зависла над нами. Небезпека того, що Центр таки зможе нав'язати народам СРСР ринкову економіку, котра призведе до голоду в містах, до заворушень, громадянської війни, воєнного становища тощо. Тому зараз важливо усвідомити: лише повна свобода, державний суверенітет та економічна самостійність *всіх народів СРСР* може вивести нас із кризи, із біди.

Тим часом із Москви на голови народів СРСР сиплються все нові й нові укази, де в завульованій, а іноді і у відвертій формі регламентуються права республік, обмежуються їхні свободи, принижується їхня гідність. Скажімо, в Законі «Про розмежування повноважень між Союзом СРСР і суб'єктами федерації» від 26.4.1990 року записано: *Порядок вирішення питань, пов'язаних з виходом союзної республіки з СРСР, визначається Законом СРСР*. Тобто закріплюється подальша безправність народів СРСР, їхня колоніальна залежність від імперської Москви. А закон «Про права, обов'язки і відповідальність державних податкових інспекцій» робить Мінфін СРСР ще більшим спрутом республік: йому надано право скасовувати рішення відповідних союзних і автономних міністерств.

Чого вартий після цього наш Закон про економічну самостійність України?

Принизливе й болюче відчуття безправності народів СРСР викликали і розпорядження Президента про підготовку концепцій союзної програми на ринкову економіку, як основи (!) Союзного договору (до робочої групи не ввійшов жоден учений від національних республік, та чому долю цих республік має вирішувати у Москві група російських шовіністів?), і указ М. С. Горбачова від 29.7.1990 р. «Про взаємодію союзних і республіканських органів у фінансово-кредитних питаннях в період підготовки нового союзного договору». Тут союзним республікам, по суті, заборонено приймати законодавчі акти, які *руйнували б фінансову та банківську си-*

стему, що склалася. Тобто переходити на рейки економічної самостійності можна лише в рамках дозволу з Москви.

Торпедує суверенітет республік і Указ «Про заборону створення збройних формувань, не передбачених законодавством СРСР». Шовіністичний і Закон від 26.4.1990 р. «Про вільний національний розвиток громадян СРСР, які проживають за межами своїх національно-державних утворень». Цей закон дає право російськомовним особам не лише зісважати національний суверенітет республік, на терені яких вони живуть, а й створювати свої національні адміністративно-територіальні одиниці.

Мабуть, саме цей Указ надихнув шовіністів з Тирасполя і Бендер на чорну справу — утворити Придністровську Молдавську «республіку» і тим самим принизити молдавський народ, його історію, культуру, мову. Це стало прикладом для великодержавників, що мешкають на Україні: нині вони вживають заходів, аби утворити подібну шовіністичну «республіку», але під виразнішою назвою — *Новоросія* — на півдні України зі столицею в Одесі (навіть російський царизм не міг до такого додуматися!). Немає сумніву, що союзний договір у першу чергу захищатиме саме отакі шовіністичні псевдореспубліки.

А як він захищатиме союзні національні республіки і, зокрема, Україну? Це *ясраво* показав Л. Кравчук під час своєї поїздки по Вінниччині 15–16 серпня 1990 р. Виступаючи перед сільськими трудівниками, Голова Верховної Ради УРСР зокрема сказав: *Радянський Союз має борг капіталістичним країнам близько 50 мільярдів доларів, з них на Україну припадає 10 мільярдів.*

Бідні ми, українці: вічно нас грабують і вічно ми ще й комусь винні!

Але звідки ж взявся цей *золотий* борг? 93 відсотки продукції від тисячі хімічних підприємств, що функціонують на терені України, йде за кордон. А валюта — до Москви. Україні не припадає й долара. І ми ще й винні?

До європейських держав щороку експортують з України 30 мільярдів кіловат-годин (це саме з тих АЕС, що

на терені республіки), а всю валюту прибирає до рук Мінатоменгро.

Донецький інститут «Автоматгірмаш» випускає роботи для видобування вугілля на глибоких крутоспадних горизонтах — всі автомати скуповує Англія і ФРН, а валюта знову ж таки іде до Москви. І Україна ще завинила 10 мільярдів доларів? Кому? Завіщо?

Та Кравчук непохитний у своєму запобіганні перед Центром. *Незважаючи на прийняту Декларацію про державний суверенітет*, — говорить він, — *ми змушені взяти на себе цю частку боргу.*

На яких підставах?

Разом господарювали, — відповідає Л. Кравчук, — *разом, як то кажуть, і догосподарювались.*

Пробачте, Леоніде Макаровичу, але за нас господарювала Москва. Без її дозволу ми не могли навіть громадський туалет у центрі міста збудувати.

Крім того, — «потішає» далі трудящих України Л. Кравчук, — *маємо і внутрішній борг — на Україну припадає десть 80 мільярдів карбованців.*

Ось так безцеремонно втягує Кравчук Україну в подальшу кабалу. Але, як вже зазначалося вище, союзні міністерства й відомства грабують з України на 100 мільярдів карбованців у рік (ці дані готували мені відповідальні працівники Держплану УРСР). За останні 24 роки Центр взяв з України продукції та сировини на 2 трильйони 400 мільярдів карбованців. І це ще не все. Нещодавно у Києві відбувся перший міжнародний симпозиум «Голодомор — 33». З глибокими доповідями виступили вчені Канади, США, Ленінграду, Києва, Вінниці. Вони довели, що під час штучного голоду 1932-33 років померло й загинуло, як мінімум, 7,5 мільйонів українців. Симпозиум вказав і на організаторів страшного голоду — ЦК ВКП(б), Раднарком, Сталін, Каганович, Молотов, Постишев, Косіор... Водночас учасники симпозиуму говорили і про те, аби ЦК КПРС і союзний уряд відшкодували Україні страшні втрати від голоду. З трибуни сума не називалася, але фахівці давно підрахували: 550 мільярдів карбованців мусить відшкодувати ЦК

КПСР і союзний уряд Україні за штучний голод 1932–1933 років*.

То як же міг Кравчук так немилосердно говорити про «борги» України? Хіба це не приниження гідності українського народу, що його хочуть зробити і надалі вічним боржником, вічним рабом Москви (говорячи про Москву, маю на увазі, ясна річ, не ту трудову столицю, змучену вічними чергами за вареною ковбасою, енерговану нашествиям «всіх племен і народів» у пошуках дефіцитів, а Москву шовіністичну, імперську, колонізаторську — ту, що, за товстими мурами Кремля, за стінами холодних корпусів ЦК КПРС, міністерств і відомств). Мені здається, що виступ Кравчука потребує громадського осуду; йому слід оголосити недовіру. Адже мова про «борги» — це, по суті, езультська обробка громадськості України, підготовка до прийняття Союзного договору, котрий так само спішно протиставити союзному договору не безконечну лайку, обурення, голі протести, а *конструктивну альтернативу*.

Це важливо саме сьогодні, коли громадськість, її демократичні сили тонуть у деклараціях. Серед справедливих закликів майже не чути конкретних пропозицій. Навіть найшанованіші народні депутати неможуть виборсатися з тенет декларативності. Ось «Літературна Україна» в номері за 13 вересня 1990 р. друкує Звернення групи народних депутатів СРСР до членів Верховної Ради СРСР, до всіх народних депутатів СРСР від України. До чого ж закликають авторитетні наші діячі? *Виявити розуміння нової політико-правової ситуації, цілком і повністю підтримати Декларацію про державний суверенітет України і в своїй парламентській дія-*

* Вперше таку цифру я почув від одержимої людини, доньки лікаря-епідеміолога, кандидата медичних наук І. С. Сука ще року 1970-го. Він тоді збирав матеріал і писав велику книгу про голод 1933-го. На жаль, не без доносів деяких членів Спілки письменників України (про них мова окремо) КДБ заарештував Сука, тривалий час мордував у психікарнях Дніпропетровська та Москви, потім його засудили на 2 роки. 1989 року Сук помер. Посмертно реабілітований. Його рукописи — в архівах КДБ. — С. Плачинда.

льності зробити все, щоб втілювати в життя принципи, покладені в основу Декларації.

Що означає «зробити все»? Це — нічого не зробити.

Декларативністю і неконкретністю позначений заклик Народної Ради до громадян суверенної України (якої ще немає!) прийти 1 жовтня 1990 р. — в день відкриття Верховної сесії Української РСР — до будинку парламенту і сказати союзному договорі своє «Ні!».

Оце і все? І більш нічого? Але цього мало. Люди мають прийти з конкретними вимогами на своїх транспарентах. А для цього конче мусимо з'ясувати найважливіше питання:

Який він, конкретний механізм переходу до економічної самостійності України?

А відтак, додам, і — до державного суверенітету України.

Що ж, він, той механізм, лежить, як то кажуть, на поверхні. Хоча його всі (не лише консерватори, а й демократи ретельно обминають — не помічають).

Шоправда, цей механізм недостатньо назвати, продекларувати. Слід, мені здається, збагнути його історичну неминучість. А для цього треба зазирнути в корінь зла, тобто встановити, з чого почалася остання економічна криза в СРСР?

Провідні московські економісти лукавлять, коли стверджують, що нині буцімто неможливо з'ясувати, коли почалася криза. Адже дата відома: почалася з великодержавного російського (а точніше, московського, імперського) шовінізму, що вибухнув 29 вересня 1965 р. Це — день, коли пленум ЦК КПРС прийняв постанову (в ній конспективно викладалася доповідь Брежнєва) *Про поліпшення управління промисловістю, удосконалення планування та посилення економічного стимулювання промислового виробництва.*

Парадокс полягав у тому, що ця постанова насправді обумовлювала різке погіршення управління промисловістю і повний розвал в економіці. А проте Закон Шостої сесії Верховної Ради СРСР шостого скликання звучав в унісон партійній постанові: *Про зміни системи органів управління промисловістю і перетворення дея-*

ких інших органів державного управління. Спільною для обох документів, як і для доповіді Брежнєва, була теза: *визнати за необхідне ліквідувати республіканські Ради Народного Господарства і Ради Народного Господарства економічних районів.*

Ось так усе робилося просто і жорстоко: не питаючи дозволу в народів і навіть в чурядів союзних і автономних республік, одним розчерком пера, механічним підняттям рук членів ЦК і депутатів скасували раднаргоспи, за допомогою яких республіки тільки-но почали міцніти і спинатися на ноги.

Я тоді працював у «Літературній Україні», багато їздив, придивлявся, писав. І скрізь бачив підйом економіки, ріст продуктивності праці, різке підвищення рентабельності підприємств: 1964 року на Україні понад 550 фабрик і заводів стали рентабельними (аби не ображати Росію, яка відстала від України, в центральній пресі офіційно фігурувало таке твердження: ... *за рік 900 підприємств Росії і України стали рентабельними*).

Госпрозрахунок, самофінансування, раціональне використання місцевих ресурсів і національних кадрів — це були головні чинники раднаргоспів. Уперше за всю історію Радянської влади місто почало розвиватися не за рахунок села. І це був порятунок для всієї країни. Бо на селі тоді панував ідеалізм Хрущова...

Спасибі Маленкову, що дав корову, — таке прислів'я з'явилося на Україні в 1954–55 роках. Так от, ЦК КПРС на чолі з Хрущовим відібрало ту корову — останній захисток у житті селянина. Відібрали й «зайві» сотки городу, оголосили війну бригадним селам, тобто війну селянству. Те, за допомогою чого Століпін урятував Росію від голоду і зробив її могутнім експортером зерна — хутори, Хрущов винищував під виглядом боротьби з *неперспективними* селами. Закономірно, що саме він, Хрущов, перший став імпортувати зерно. Йшло безглузде й руйнівне побільшення (укрупнення) колгоспів. Селяни масово сунули до міст, де справи кращали. А ще Микита вважав себе неперевершеним знавцем хліборобської справи і за повної підтримки ЦК КПРС нав'язував селові абсурдно-злочинні технології.

На Україні йому запопадливо підспівували такі високоставлені підлабузники, як Підгорний і Шелест.

До речі, нещодавно Шелест виступив на сторінках журналу «Україна» з величезним нарисом під заголовком «Все, що сталося, я передбачав». Тут автор — не без підлабузництва і ейфорії редакції — постає як... борець проти волюнтаризму, тоталітаризму і т. п. Це звучить анекдотично. А хто ж як не Шелест на догоду Хрущову винищив споконвічні сівозміни, вивів з ужитку чорні незаймані пари і натомість запровадив бездумне і дороге поверхнєве зрошення, що призвело до засолення й отруєння південних чорноземів, до їхньої деградації? Хто як не Шелест форсував будівництво шкідливих Канівської та Київської ГЕС і штучних морів, які завдали величезної шкоди господарству України й спотворили Дніпро? А хто як не Шелест на Політбюро ЦК КП України розпинав прекрасного письменника-публіциста Степана Колесника за те, що він у статті «Верблюди і капуста» перший попередив про ту небезпеку, яку несе на Україні поверхнєве зрошення.

Але якщо в сільському господарстві панував авантюристичний стиль Хрущова, Підгорного, Шелеста, то у промисловості взяв гору *матеріалістичний* підхід Косигіна.

... Дві небезпеки постійно супроводжують Комуністичну партію — великодержавний російський шовінізм та ідеалізм у теорії і практиці КПРС. Сталін був реакційним ідеалістом і дрімучим метафізиком: уявляв, що за допомогою тюрем, моря крові, голоду він будує щось прекрасне і світле. Хрущов — стихійний ідеаліст: відібравши корову й останній шмат землі в селянина, палко закликав його будувати комунізм, котрий вже, мовляв, не за горами. Вічно п'яний ідеаліст Брежнев вважав, що народ надихатиме його гасла: *Економіка має бути економічною; Все для людини, все в ім'я людини* (хоча насправді все було в ім'я 18-мільйонної рати парт-апаратників і чиновників), *П'ятиріччя якості* — ударний труд і т. п. Михайло Сергійович Горбачов уявляється мені як романтичний ідеаліст: хоче за допомогою штуч-

ного Союзного договору утримати імперію, що розвалюється.

Єдиного бачу матеріаліста серед усіх радянських керівників останнього 40-річчя — Косигіна (матеріалістичний підхід до справи виявив і Маленков, але він керував надто короткий строк). Саме Косигін утілював у життя знехтувану Сталінім ленінську ідею раднаргоспів. На жаль, ненадовго. Зате — ефективно. Бо саме за умов раднаргоспів почалося економічне відродження індустріальної України. Сім її раднаргоспів визначили стійку економічну самостійність республіки. Скажімо, всі великі заводи Києва належали Києву, а не Москві, як зараз. Ось чому Київ у ті часи був завалений товарами — і промисловими, і продуктовими.

А як працювали оборонні заводи України? Кажу про це тому, що нині не можна і заїкатися про те, аби військові підприємства стали власністю республіки. А чом би й не так? Адже в 60-ті роки при кожному раднаргоспі був військовий відділ, котрий приймав замовлення від Міністерства оборони і розподіляв їх між своїми заводами, вони виготовляли замовлену продукцію і за це одержували належну плату. Отже, прибутки осідали на рахунку підприємств, раднаргоспів, республіки, а не йшли до московської прірви, як зараз. Тому самостійність раднаргоспів надавала можливість успішно вести житлове будівництво, розвивати екологічну індустрію, дбати про інфраструктуру, а головне — впроваджувати передові технології, модернізувати підприємства, закуповувати новітнє устаткування (яке, до речі, аж зараз виходить з ужитку, бо всі ці роки чужі господарі — союзні відомства — його нещадно експлуатували, дбаючи лише про прибутки — тому в нас щезає з прилавків то мило, то тютюн, то шкарпетки). Разом з цим, раднаргоспи надавали простір для ініціативи, а також були стимулом до якнайраціональнішого використання місцевих ресурсів і кадрів. Надто добре йшли справи в Донецькому, Львівському, Придніпровському і Київському раднаргоспах. Між ними утворилася здорова конкуренція. Ринок наповнився товарами в такій кількості, що уряд вдався до зниження цін на про-

мислові товари (зараз це сприймається як легенда). Наша республіка за всіма економічними показниками вийшла на перше місце в Союзі, а також наздогнала і навіть за деякими показниками випередила такі високорозвинуті країни, як США, Англія, ФНР і Франція. Про це я писав, спираючись на конкретні факти, в нарисі «Твоя Україна» («Літ. Україна» за 27.5.1964).

Саме тоді органічно, без галасу Україна фактично й перейшла на рейки ринкової економіки. Косигін називав це стриманіше: *фактор ринку*. Він, цей фактор, став можливий за умов, коли *ринок наповнився товарами*, коли конкуренція між підприємствами дозволила не підвищувати, а знижувати ціни. Тож через призму ринкових відносин першої половини 60-тих років стає очевидним, яким авантюристичним і небезпечним є нинішній курс ЦК КПРС і Союзного уряду на ринкову економіку за умов економічної розрухи. За таких обставин це обумовить фантастично високі ціни, які й зроблять нас, простих людей, жебраками, що приречені на голодну смерть.

Що й казати — добрим історичним уроком має бути для нас доба раднаргоспів, могутню економічну ходу яких нагло зупинив ЦК КПРС на чолі з Брежнєвим і Сусловим. Люто й жорстоко вдарила шовіністично-централістська довбня по добре відрегульованому державному механізмові. За один день ЦК КПРС ліквідував раднаргоспи і утворив понад 40 союзних міністерств і відомств, які й прибрали до рук 95 відсотків підприємств України. Тобто за один день Брежнєв і Суслов зробили те, на що не спромоглися чингіз-хани, тамерляни, іслам-гіреї, мұхаммеди, потоцькі, романови, гітлери разом узяті: відібрали найціннішу власність сотень народів, що входили до складу СРСР. Так остаточно сформувалася великодержавна московська суперімперія, котра з першого ж дня свого існування стала занепадати і загинувати.

Зрозуміла річ: потреби в такій реорганізації не було. В своїй великій плутаній і невиразній промові на Пленумі ЦК Брежнєв не міг навести жодного посутнього аргументу проти раднаргоспів. Він зупинився лише

на двох фактах, які, однак, нічого позитивного не свідчили проти раднаргоспів. Перший: 9 заводів країни будують морські буксири однакової потужності, а мусить цим займатися, мовляв, одне підприємство (насправді, саме ринок і мав визначити, скільком заводам і яким саме виготовляти морські буксири). І другий факт: Волгоградський і Харківський тракторні заводи випускають гусеничні трактори однакової потужності, але *неоднакової конструкції*. Ну і що? Але великої біди завдав цей бездумний і безглуздий *аргумент* Брежнева: Харківський тракторний перейшов на виробництво лише великих колісних гігантів, що призвело до відчутних втрат у сільському господарстві.

Читали ми, літукраїнці, тупу доповідь Брежнева і міркували: що робиться? В ім'я чого? Відповіло саме життя: раднаргоспи знищувалися в ім'я того, аби зупинити економічний розвиток республік, що лякало Брежнева, Суслова і весь шовіністичний ЦК КПСР. Адже за економічною самостійністю, яку утверджували раднаргоспи, невмолимо надходила політична суверенність. Цього брежневи і суслови допустити не могли.

Насильницька, антиконституційна командно-адміністративна колонізація у вересні 1965 року показала повну безправність народів СРСР, їхнє рабське становище. Але централізація призвела не лише до руйнації економіки, погіршення умов життя, наростання кризи, підвищення цін — вона спустошливою чумою впала на Україну та всі інші національні культури, мови. Союзні міністерства тепер перекидали кадри із Сибіру на Україну і — навпаки. Утворилася велика мішанина народів, суцільна русифікація. Це тоді 60 мільйонів чоловік опинилося поза межами своїх республік. Всі вони стали російськомовними. Шовіністичний молох зробив їх ще й агресивними та безсердечними щодо національних мов та культур. Це тоді на Україні масово закривалися українські школи і дитсадки. Централізація показала знову й знову, що найбільшим ворогом народів СРСР є великодержавний московсько-імперський шовінізм.

Тепер навіть зашкарублі технократи переконалися: шовінізм не лише нищить національні культури, а й

економікн, бо нещадно б'є по ініціативі, продуктивності праці, по творчості людській, без чого немислимий прогрес..

Якось ще за часів брежнєвщини я побував на великому оборонному заводі в межах України. Конструктори — читачі моєї книги «Ніч перед стартом», друзі й послідовники Сергія Корольова — водили мене цехами, показували, як виготовляють блоки до космічних ракет-носіїв з магнієвого сплаву (метал, що міцніший від криці, легший за алюміній, а при потребі горить у космосі як тверде паливо). *В село такий метал!* — мимохідь вирвалося в мене, — *аби не мордувалися хлопці-механізатори з нашою убогою технікою.* Показали мені конструктори, як тут виготовляють прилади для управління ракетою, та інші *секрети* виробництва.

— А тепер про найголовніший секрет, що про нього не знає ні Брежнєв, ні Устинов, — сказав мені один з головних конструкторів, коли ми залишилися з ним наодинці. — Є такий вимір, що не йде до офіційної статистики — ступінь надійності продукції. У нас на заводі цей показник упав до 5 відсотків.

Це вражало: завод на привілейованому становищі. Тут і зарплатня у робітників більша, ніж на інших підприємствах, і умови праці кращі, і кадри кваліфікованіші. Яка ж причина такої низької якості продукції?

— Немає ініціативи, — несподівано для мене сказав головний конструктор. — Усе робиться за командою з Москви. Ми всі тут виконавці, а не творці.

— А можете пригадати, — запитую, — який ступінь надійності був 15 років тому, за раднаргоспів?

— 87 відсотків.

Коментарі тут зайві.

Але є ще одна вбивча грань насильницької централізації, яка за спустошливою дією дорівнює насильницькій колективізації села: знекровлення національних республік. Союзні відомства — упирі, що випивають живу кров нації. Бо саме за останнє десятиліття жорстокої централізації Україна стала зоною суцільної екологічної біди. Бо за ці останні десять років обладнання підприємств України газо-пилевловлювачами й іншими

очисними засобами знизилось на 30-50 відсотків. Тобто союзні міністерства розширюють виробництва, а на екологію не виділяють жодної копійки: йде жорстока експлуатація українського народу серед радіаційно-хімічної задухи. Ось чому саме за останнє десятиліття почався процес вимирання української нації, підвищилась дитяча смертність, надто на селі, різко зменшилося дітонародження, побільшало хвороб і хворих.

Радіація і хімізація б'ють український народ у два ціпи. Тож вкрай потрібно виділяти на екологію України не 620 млн. крб. річно, як зараз, а мінімум 15-16 млрд. крб. Тобто економічна самостійність потрібна, як повітря. І механізм переходу на рейки самостійної економіки, мені здається, єдиний: у такий спосіб, як Брежнев і ЦК КПРС експропріювали 1965-го року 95 відсотків підприємств України, підпорядкували їх союзним відомствам, таким же декретуванням — рішенням Верховної Ради Української РСР — реекспропріювати (націоналізувати) всі ті підприємства, повернути їх у власність республіки.

Скажімо, київські виробничі об'єднання ім. Корольова — Арсенал, Комуніст, Київський радіозавод, ім. Артема, — Маяк, ім. Горького, — Більшовик, хімзавод та інші знову мають стати київськими підприємствами, а не московськими.

Лише таким чином можна і треба повернути Україні ті 100 млрд. крб., що їх викачують московські відомства. Такий він, єдино правильний, ефективний і законний механізм переходу до реальної незалежності.

І діяти тут пошвидше: закон про націоналізацію союзних підприємств на терені України Верховна Рада Української РСР має прийняти негайно. Доки Україну не обплели новими кайданами — всесоюзними концернами, фірмами, акціонерними товариствами; доки ті підприємства, що їх слід націоналізувати, не стали колективною власністю шовіністичних неомонополій чи власністю СРСР.

Тим часом Верховна Рада зволікає. Жоден депутат — навіть з Народної Ради! — не висунув чіткої пропозиції про націоналізацію підприємств, які незаконно віді-

брала в українського народу імперська Москва 29.9.65. Більше того: цю ідею не підтримує громадськість. 1 жовтня, в день відкриття сесії Верховної Ради, на трибуну Парламенту вийшов представник страйкових комітетів України. Він виставив низку вимог. Вони сүмбурні й непослідовні. Серед них немає вимоги негайно реєкспропріювати українські підприємства, що незаконно належать Москві. Не виставили цю вимогу й героїчні студенти, які провели голодування з 1 по 18 жовтня 1990 р. на майдані Жовтневої революції (у народі — площа Незалежності) в Києві.

В цьому відчувається політична й економічна неосвіченість громадськості, відсутність державного мислення навіть у народних депутатів з Народної Ради.

Адже саме з Закону про націоналізацію підприємств має починатися політична та економічна самостійність України. Адже саме з цього почав відродження Лівії найреволюційніший і найсміливіший національний діяч нашої планети Гаддафі, коли в один день націоналізував усі нафтові американські підприємства, що висмоктували *чорне золото* з Лівії. І націоналізував Гаддафі *приватні* підприємства, чужі. А нам потрібна ухвала Верховної Ради, яка б націоналізувала *наше*...

Прийнявши закон про націоналізацію, слід далі йти, на мою думку, за альтернативним проєктом, що був опублікований у «Літературній Україні» за 1 лютого 1990 року (автори: В.Г. Андрійчук, С.М. Оксанич, А.Ф. Павленко, І.В. Роспутенко, М.І. Савлук, О.В. Савченко). Це, мені здається, найконструктивніший проєкт, з якого парламентарії, на жаль, не взяли нічого. А він, цей проєкт, групи вчених КІНГу в 14-му розділі подає конкретний і дієвий механізм упровадження економічної самостійності. Зокрема тут ідеться про передачу в 4 кварталі 1990 року у власність українського народу всіх об'єктів, що досі належали Москві.

Український парламент мусить взяти цей проєкт до дії.

...Друге рішення, яке має, на мою думку, прийняти Верховна Рада Української РСР в перші дні роботи сесії, — про скликання в Києві (а не в Москві) з'їзду

союзних і автономних республік, автономних областей і національних округів, представників усіх народів Союзу. Саме в Києві має утворитися, як пропонує Українська Селянсько-Демократична партія,

КОНФЕДЕРАТИВНА СПІЛКА СТА ДЕРЖАВ.

Це — замість СРСР, що віджив своє.
Годі фальші.

«Оновлена» федерація — це союзна держава, тобто та сама імперія, лише з підфарбованою вивіскою.

Конфедерація — союз держав. Спілка націй. А їх у Радянському Союзі за останнім переписом 101. І кожна нація мусить мати державу. Отже, сто одна держава, а для метафоричного узагальнення — 100 держав. Це — на першій порі. Бо за переписом 1926 року в СРСР, як відомо, було 196 національностей, що розмовляли 193 мовами. 95 націй пожер соціалістично-шовіністичний молох. Відродити їх — одне з найсвятіших завдань Конфедеративної Спілки Ста Держав. Це — на перспективу до 2000 року. А програма-мінімум на рік 1991: скасувати Союзний уряд. Він непотрібний. Дарма шановні москвичі тратять енергію на маніфестації з вимогою відставки Рижкова. Справа не в ньому. Він — рупор шовіністичного ЦК КПРС, імперської Москви. Свідченням цього — його доповідь на засіданні Президентської Ради і Ради федерації 20 липня 1990 року. Наведу такі слова:

Мы живем в едином государстве (тут і далі підкреслення мої. — С. П.) и нам нужна единая программа, единая основа, а дальше, конечно, будет одна в какой-то степени (?) уже отражать специфику каждой союзной республики.

Не можу повірити, що наш земляк, інтелігентна людина Микола Іванович Рижков з власної ініціативи вдався до пропаганди *единой, неделимой*. Хто-то, а він (у молоді роки — послідовник Косигіна) краще за інших розуміє: саме імперський централізм, нехтування економічною самостійністю республік і призвели до економічної кризи в країні. То що — знову повертатися до Брежнєва, Суслова, Сталіна, Троцького? Де ж логіка? Але шовіністичні тенденції переважають логіку. І не лише логіку, а й — гуманізм. Бо ось Микола Рижков у свій

доповіді пропонує *масштабне роздержавлення торгівлі*. І це всерйоз? І це — зараз, коли полиці крамниць порожні, коли люди щодня скіють у чергах за найнеобхіднішим?

О так... Високопоставлені партапаратчики і чиновники, працівники КДБ, генерали, персональні пенсіонери нагромадили чимало заощаджень. Вони можуть будувати не лише розкішні дачі, а й окупувати — за умов роздержавлення — крамниці, торговельні центри, аби брати з нас карбованець за буханку хліба, аби за обставин сучасної економічної кризи знекровити народ високими цінами, морити люд голодом. Хіба не ясно кожній здороводумаючій людині, що роздержавлення торгівлі можливе лише за умов, коли всі союзні й автономні республіки стануть цілком суверенними державами, перейдуть на рейки істинної економічної самостійності, коли їх ніхто не грабуватиме, не вивертатиме з них по 100 млрд. крб. річно, коли вони — вільні народи — розвинуть свої продуктивні сили і піднесуть продуктивність праці (а відродження нації саме й породжує великий ентузіазм, працездатність) і коли вони завалять товарами полиці крамниць.

Голова Уряду у своїй доповіді передбачає пільгові кредити для викупу державного майна юридичними і фізичними особами. Хіба це не натяк на те, що, скажімо, юридична особа Київська міськрада має викупити побудований свого часу киянами і відібраний брежнєвською Москвою такий гігант, як Київський радіозавод? Чи завод хімікатів?

Розробляється, говорить далі Рижков, порядок перетворення державних підприємств в акціонерні товариства та передачі їх в оренду. Визначається, підкреслює голова Уряду, доля акцій самої держави.

Якщо ми, республіки, будемо сидіти, склавши руки чи лише мітингувати, або *піддакувати* Кравчукові в його інсинуаціях про *борги* України, імперська Москва накине на шиї народів ще тяжче ярмо колонізації. Скажімо, наші рідні українські заводи передаватимуть нам же в оренду. З наших підприємств Центр черпатиме ле-

вову частину доходів, бо в його руках опиниться найбільше акцій.

Особливо небезпечні концерни. Вони сунуть на Україну, як сарана. Адже чиновники союзних міністерств і відомств теж не сплять. Вони розуміють, що їхнім установам так чи інакше надходить кінець. А їх чиновники, — велетенська армія. Вся вона прагнучиме перейти, цілком і повністю, до всесоюзних концернів, які доконають Україну, Білорусію, інші високопродуктивні республіки. Тоді пощади не жди. Бо якщо союзні міністерства і відомства ще якимось рахувалися з нормами і законами Радянської влади, гуманізму, то для концернів не існуватиме ні Радянської влади, ні гуманізму, ні ідеалів будь-якої партії, ні, тим більше, національних культур, мов, традицій; для концернів існуватиме єдина ідеологія — *чистоган*.

Тож поспішаймо прийняти Закон про націоналізацію підприємств, поспішаймо скликати в Києві з'їзд республік. Поспішаймо утворити *Конфедеративну спілку ста держав*, яка має скасувати союзний Уряд, і замість нього утворити *Консультативно - Координаційну Раду*, яку й очолюватиме *Президент Конфедеративної Спілки* (на цю посаду, я вважаю, має обиратися строком на рік по чергово представник братньої держави, що входить до Спілки). Отже, перший Президент СРСР має стати останнім Президентом Спілки. Бо...

Вдумаймося в такі слова М. С. Горбачова на 28-му з'їзді КПРС: «Ми за те, щоб у новому Союзному договорі чітко визначити сферу економічних прав республік, принципи їх взаємовідносин в єдиному народногосподарському комплексі. Але при цьому не повинна обмежуватися економічна свобода підприємств. Не можна допустити заміни диктату союзних відомств *диктатом республіканським*, а це вже має місце. Основою господарювання повинні стати *прямі зв'язки самостійних підприємств, ті асоціації*, що їх вважають за потрібне утворити самі підприємства, трудові колективи».

Не обмежувати економічної свободи підприємств. Не допустити *диктату республік*. Прямі зв'язки з асо-

ціяціями (ясна річ — всесоюзними) ... Отже, якщо підприємство, ігноруючи суверенітет республіки, захоче вступити до загальносоюзного концерну, йому — зелену вулицю. Аби тільки можна було викачувати з того підприємства гроші поза межі республіки — до Центру, бо всесоюзний концерн буде під проводом Мініфіну СРСР.

За часів Сталіна Україну та інші республіки знищували кривавим терором, голодом, гулагами; за Брежнєва — *психушками*, тюрмами, русифікацією. Нині національні республіки може задüşити витончене езүїтство великодержавного російського шовінізму, за яким — визиск, імперський неоколоніалізм, загибель національних культур у залізних лабетах загальносоюзного ринку та загальногосподарського комплексу СРСР.

А ще люди сьогодні стали боятися (і небезпідставно) голоду і громадянської війни на Україні. І тут не треба дражливо відмахуватися від цих примар, що зависли над нами. Мусимо говорити правду. Голод в містах і громадянська війна — це реальна загроза для України. Мовчати нині й справді заборонено. Треба громадською поміркувати, як відвернути це лихо, як уникнути кривавих конфліктів?

Мені здається, найреальніша умова така: *З'їзд Республік* (він конче необхідний), обрання Президента Конфедеративної Спільноти Станів, одразу проголошує закон про розпуск комуністичної партії СРСР.

Цим я нікого не хочу образити. Я думаю, як і інші, про долю рідної Вітчизни, відчуваю нагнітання атмосфери, бачу панічний жах в очах багатьох співгромадян перед зростаючими цінами і відсутністю найпотрібніших товарів; відчуваю назрівання великих конфліктів і розумію: є суворі необхідності саме в розпуску компартії. Бо головне завдання нині партапарату КПРС (основний теперішній її склад): будь-як втриматися. А тримаються КПРС на силі й на страхові мільйонів перед тією силою. Що ж, сила реальна: послухна номенклатурна армія управлінців і чиновників, партактив, КДБ, армія, МВС, радіо, телебачення, преса, банки..

Але саме та сила, її використання, монополія на неї не лише викликає протест, гнів, обурення в народі, але (і в цьому найбільша біда) може в будь-який час спричинитися до великих конфліктів, до громадянської війни.

...Про інцидент в Кам'янці на Черкащині вже писала «Літературна Україна». Але газета обійшла головне: хто ж таки бив учасників фольклорного ансамблю — іванофранківських студентів, котрі приїхали на дружнє запрошення кам'янських рухівців поспівати українських пісень людям під час свята врожаю? А потовкла студентів номенклатура району, керівники різних рангів з партійними квитками членів КПРС. Зокрема (подаю за свідченнями потерпілих кам'янських рухівців — їхніх прізвищ не називаю, аби над ними не вчинили розправу місцеві держиморди): першим кинувся напередими студентам, що мирно йшли до концертного помосту на стадіоні, голова райвиконкому О.С. Холявко. Голова РАПО Тарандушко першим вдався до фізичних дій — штовхнув юнака, вхопив жовто-блакитний прапор, став рвати на шмаття святиню українського народу. Голова колгоспу ім. 30-річчя ВЛКСМ Іван Богун (прізвище яке!) першим ударив юнака з Івано-Франківська. Далі били юних співаків голова Комітету народного контролю В.В. Калінін (розповідають, що він товк навіть лежачого хлопця!), голова райсільгоспмеханізації Г.М. Воробйов, голова парткомісії Кам'янського району КПРС А.В. Іщук, голова колгоспу «Світанок» В.Г. Білик, парторг цього ж колгоспу Пасічник, голова колгоспу «Більшовик» В.Я. Своричевський, головний агроном радгоспу «Жовтень» В.А. Шипак, завклубом села Баландино Махненко. Номенклатурні бугаї ганялися також за дівчатами в українських строях; топтали національний прапор, підпалили примірник газети «Молода Галичина», брошуру «Духовна республіка» з образом Богоматері на обкладинці. А за спинами цих розлючених погромників, як свідчать очевидці, сповигала постать другого секретаря райкому КПРС Тарана, він тут упроваджував *керівну роль партії*, підбурював, вигукував: *Бийте їх*. Ясна річ, на те він мав повноваження *зверху*.

Ця ситуація в Кам'янці — типова. Вона засвідчує: громадянську війну можуть розпочати саме отакі Тарани, Тарандушки, Калініни, Богуні.

Ось чому розпуск КПРС принесе спокій в суспільстві. Це, мені здається, єдиний вихід покінчити також з великодержавним російським (московсько-імперським) шовінізмом. І лише повна суверенність республік, їх єдність під егідою Консервативної Спільки призведе до відродження нації, економіки, екології, до повного добробуту і щастя народу.

І все ж — як жити нам далі? Як вплинути на Верховну Раду, аби вона зі своєю консервативною більшістю прийняла закон про націоналізацію підприємств, і стала б ініціатором скликання з'їзду республік у Києві? Так, потрібні мітинги, демонстрації. 70 років народ мовчав. Тепер йому — слово. Мітинги — то народна школа політичного навчання. Потрібні й найрішучіші дії новостворених партій, голос яких поки що слабкий. Але найдієвішим інструментом у боротьбі за повну економічну самостійність був би Всеукраїнський страйковий комітет. Не треба страйків, але страйком потрібен, а ще потрібніший його ультимативний голос. Є для нього і приміщення в Києві — збудований у 30-ті роки Палац Праці, що його досі незаконно займає КДБ.

А ще: на шляху до суверенної України не обійдеться без Всеукраїнських Установчих зборів. Саме вони мають взяти верховну владу в свої руки і вивести республіку з колоніального стану.

УКРАЇНА В НЕБЕЗПЕЦІ

За чотири кроки від прірви.

Мені скажуть: Україна завжди перебувала в небезпеці й біді.

Так, але вона завжди — в усі віки її тисячоліття — була *неопалимою купиною*: на її рахманні чорноземи, благодатні ниви, на білі села й тихі гаї, на її пречисті води звідусіль зліталися хмаровища зажерливої сарани грабіжницькі орди кельтів, готів, гуннів, хозарів, ромеїв, обрів, половців і печенігів; сунули сюди татаро-монголи й литовські феодала, турецькі яничари й кримські та буджацькі ординці, польські магнати й російські головорізи Меншикова та Петра I, кріпосники Катерини II та чиновницька рать Москви й Петербургу. Всі вони грабували, об'їдали, катували, убивали й нещадно палили... Щоб не було і знаку на землі від неї. Та Україна оживала й виростала з попелищ та руїни як неопалима купина. Бо *українська мати* — хай святиться ім'я її у віках — народжувала в ті часи по десятеро-п'ятнадцятеро синів.

Здається, тільки тепер ми розуміємо всю мудрість і далекоглядність найдивовижнішого явища з історії людства — *українського матриархату*, — що дозволив розселити праукраїнців від їх прабатьківщини Прикарпаття до Індії, від Славути-Бористена-Дніпра до Палестини, Балкан і Північної Італії, від Сожа й Десни до Швеції, від Буга до Лаби (Ельби), Одри (Одера) та Бранібора (Бранденбургу). Упродовж віків українська мати щедро народжувала синів, ростила їх, плекала і в сльозах випроваджала *на нові землі*, в далекі краї, де вони, її сини, ставали аріями, пелазгами, етрусками, кімерами (або гомерами), венедами, лелегами, украми, скитами царськими і скитами-орачами, троянцями, сарматами, антами, берладниками, запорожцями... Тільки тепер усвідомлюємо, чому чотири тисячі років тому головною богинею стародавніх українців була захисниця родинного вогнища — Берегиня, символічне зображення якої ввійшло в оберіг — тобто в тризуб, і чому най-

шанованішою своєю героїнею українські першоорачі-рахмани вважали Живу, котра офірувала собою, ввійшовши навіки у землю і перетворившись у жито...

Суворим знаком всеукраїнської біди, мовчазно й грізно, як сама доля України, бовваніє нині Жива — єдине в світі її кам'яне зображення — в колись гетьманському, а нині пограбованому уповноваженими від райкому селі Сулимівка. Це та Жива, яку двадцять років тому останні десятикласники сулимівської школи облили гасом і підпалили. Богиня життя тріснула, але таки встояла. Стоїть і нині в бурянах, хоча школи в Сулімівці вже немає. Навіть — початкової, бо немає учнів, як і в тисячах інших українських сіл. Бо з 1930-33 років, завдяки керівній ролі Комуністичної партії і зусиллям великодержавного російського шовінізму Україна вже не є неопалимою купиною. Тому що народжуваність на тлі соціалістичного буття падає в республіці з року на рік. Падає катастрофічно.

... Десять років тому за «круглим столом» публіцистів у СПУ видатний вчений-аграрник В.В. Юрчишин криком прокричав про те, що на Чернігівщині з'явилися райони, депопуляції, де смертність перевищує народжуваність; тобто з Чернігівщини почалося вимирання української нації — той крик тоді ніхто не почув. А сьогодні економіст Ірина Прибиткова зі сторінок журналу «Україна» констатує, що вмирає сільське населення вже у 8 областях — Чернігівській, Сумській, Полтавській, Житомирській, Черкаській, Вінницькій, Кіровоградській, Дніпропетровській...

Так писала «Літературна Україна» в номері за 3 серпня 1989 року (викладаючи мою доповідь на відкритих партійних зборах Київської організації СПУ).

Не минуло й двох років з часу тієї публікації, а вже сьогодні, за даними Міністерства охорони здоров'я Української РСР маємо шіснадцять областей, сільське населення яких живе (чи, точніше, доживає) під страшним мінусовим траурним знаком: Сумська область веде перед — вона має мінус 10,0 (тобто, в селах цієї області вмирає на десять чоловік більше, ніж народжується — на 1000 населення). Чернігівська — 9,9; Черкаська —

7,8; Кіровоградська — 7,3; Полтавська — 7,0; Хмельницька — 7,0; Вінницька — 6,6; Харківська — 5,8; Київська — 4,7; Житомирська — 4,2; Дніпропетровська — 3,8; Луганська — 3,1; Запорізька — 2,9; Тернопільська — 2,9; Донецька — 1,8; Одеська — 1,0.

А 1989 року в семи областях республіки зафіксовано *вимирання всього населення* — і міського, і сільського. Зокрема: Чернігівська — 2,1 (тобто на 2,1 чоловіка тут вмирає більше, ніж народжується); Сумська — 7,7; Полтавська — 1,8; Кіровоградська — 1,1; Черкаська — 0,7; Вінницька — 0,9; Харківська — 0,1.

Та минув рік і Міністерство охорони здоров'я України зафіксувало *вимирання всього населення в 12 областях*. Зокрема: Чернігівська — мінус 3,9 (1989 р. було мінус 2,1); Сумська — -3,1 (- 1,7); Полтавська — - 2,5 (- 1,3) Вінницька — - 2,1 (- 0,9); Черкаська — -2,1 (- 0,7); Кіровоградська — - 1,8 (- 1,1); Харківська — - 1,4 (- 0,1); Донецька — 1,2 (1989 р. ще йшла з плюсом!); Київська — - 0,8 (1989 з плюсом); Луганська — 0,5 (1989 з плюсом); Хмельницька — - 0,6 (1989 з плюсом); Житомирська — - 0,3 (1989 з плюсом).

Що й казати, — вимирання нації йде катастрофічними темпами.

Тобто спостерігається різке скорочення *природного приросту* населення. Погляньмо на динаміку падіння приросту населення (цифри показують, наскільки народжується більше, ніж вмирає — на 1000 населення):

Області	1988	1989	1990
Волинська	6,0	5,2	4,0
Луганська	1,7	0,6	- 0,6
Дніпропетровська	2,8	1,7	0,5
Донецька	1,6	0,1	- 1,2
Житомирська	1,9	1,5	- 0,3
Закарпатська	9,1	8,0	7,6
Запорізька	3,0	2,0	0,5
Івано-Франківська	6,4	5,4	5,1
Київська	3,0	1,3	-0,8
Кримська	5,2	3,9	2,6
Львівська	5,2	4,7	3,6

Миколаївська	4,0	2,5	1,7
Одеська	2,2	1,4	0,2
Рівенська	7,3	6,6	5,2
Тернопільська	2,8	2,0	1,4
Херсонська	4,8	3,7	2,7
Хмельницька	1,0	0,2	-0,6
Чернівецька	5,8	4,2	3,4
Київ (місто)	6,5	5,8	3,4

Нещодавно кореспондент газети «Сільські вісті» (орган ЦК КПУ) у своїх *суб'єктивних*, а насправді фальсифікаційних нотатках з другого Надзвичайного позачергового з'їзду Української селянської демократичної партії пласко іронізував над тим, що от, мовляв, лідери УСДП панікують, коли називають дату смерті української нації — 2040 рік. Насправді, якщо вимирання українського народу ітиме такими темпами, як показано на таблиці, та ще за умов підписання Союзного договору й *оновленої федерації*, тобто — коли шовіністичний центр грабуватиме та експлуатуватиме Україну й далі, дата смерті української нації може настати значно раніше, ніж її гіпотетично визначив у своїх наукових обґрунтуваннях відомий вчений, доктор біологічних наук Віталій Поліщук, вказавши на рік 2040.

Хіба не приспішує страшну дату такий факт: 80 відсотків вагітних жінок нині на Україні — хворі (10 років тому їх було 30%). А 40 тисяч жінок взагалі недоношує вагітність. Маємо і таке грізне явище, як материнська смертність. Як не б'ються наші самовіддані акушери (а це нині найбільші герої дня!), а таки вмирає 36-38 породіль на 100 тисяч народжених живими дітей (в Криму це число сягає сумного показника — 70-71 в середньому за чотири роки, в Одеській і Херсонській областях — 55, в Запорізькій — 44, на Луганщині, Дніпропетровщині — 36). Може тому соціологічне опитування показало: 60 відсотків заміжніх жінок роліли б мати одну-дві дитини, не більше. До того ж Україна вийшла на трагічне і водночас ганебне перше місце в світі за кількістю штучних абортів — їх реестру-

ють в республіці понад мільйон річно. Зростає число штучних абортів у неповнолітніх (1985 р. — 3640; 1989 р. — 5517).

Кожну чесну людину, патріота України не може не гнітити дитяча смертність в республіці. Останній показник: 12,97 на тисячу народжених живими (на селі вмирає 14,01). На трагічному першому місці тут — Херсонщина, чорноземи якої отруєні злочинним зрошенням (нагадаю, що такі курортні райони як Скадовський і Голопристанський опинилися в зоні екологічної біди через рисосіяння й меліорацію), на другому — Запорізька область, на третьому — Одещина (за дитячою смертністю на селі — на першому місці). Конкретніше всі дані за 1989 рік:

Області	Вмерло на 1000 народж. область	Вмерло на селі	Народ. на 1000 насел. область	Народ. на селі
Херсонська	15,99	17,11	14,7	14,2
Запорізька	15,01	17,41	14,7	14,2
Одеська	15,00	18,04	13,3	12,8
Харківська	14,47	16,43	12,1	11,1
Луганська	13,89	12,95	12,4	12,3
Івано-Франківська	13,87	11,29	15,6	15,4
Дніпропетровська	13,82	15,61	13,1	12,9
Чернівецька	13,46	12,38	14,6	15,3
Київ (місто)	13,40	—	13,5	—
Закарпатська	13,16	13,38	17,0	17,5
Донецька	12,93	16,26	11,8	12,7
Кримська	12,88	15,75	13,6	14,6
Львівська	12,78	15,27	14,6	15,0
Хмельницька	12,57	12,82	18,1	10,6
Миколаївська	12,40	13,55	14,2	15,0
Чернігівська	12,34	12,88	11,7	9,0
Рівенська	11,96	12,00	16,5	15,2
Полтавська	11,86	12,35	12,4	11,4
Сумська	11,36	14,45	11,9	9,2
Тернопільська	11,26	10,29	14,3	12,3
Житомирська	11,18	11,00	13,7	11,7

Волинська	11,8	10,30	15,9	14,5
Вінницька	10,48	09,86	12,8	10,9
Черкаська	10,46	12,82	13,0	10,4
Кіровоградська	10,06	08,77	13,1	11,5
Київська	09,66	09,60	13,6	12,1

До цього додамо: 80 відсотків дітей на Україні — хворі. І зрозуміло; 80 відсотків вагітних — вражені тими чи іншими недугами. Тож 80 відсотків батьків з дня На день живуть у страхі, надто — після Чорнобильської аварії: що буде з їхніми дітьми завтра, якими вони виростуть?

А якою буде Україна завтра? Яких дітей народять її хворі діти?

В небезпеці Україна! В небезпеці...

Бо за народжуваністю Україна посідає останнє місце в Союзі. А за смертністю — одне з перших (дані за 1989 рік; цифри на 1000 чоловік).

Республіки	Народилося	Померло
Азербайджан	26,4	6,4
Білорусія	15,0	10,1
Вірменія	21,6	6,0
Грузія	16,7	8,6
Естонія	15,4	11,7
Казахстан	23,0	7,6
Киргизія	30,4	7,2
Латвія	14,5	12,1
Литва	15,1	10,3
Молдова	18,9	9,2
РРФСР	14,6	10,7
Таджикістан	38,7	6,5
Туркменія	35,0	7,7
Узбекистан	33,3	6,3
Україна	13,3	11,6
СРСР	17,6	10,2

І найостанніші дані: 1990 року на Україні народжувалося 12,7 на 1000 населення, а вмирало 12,3...

Отже, за чотири кроки — дрірва, смерть нації. За-
лишилося тільки підписати Союзний договір...

В небезпеці Україна! В небезпеці.

... Ми за оновлений Союз. Без укладення нового Со-
юзного договору, збереження багатонаціональної Радян-
ської держави: неможливі стабілізація політичної та еко-
номічної обстановки, вабезпечення громадянського ми-
ру, вихід з небезпечного тупика, в якому отинилися і
країна в цілому, і наша республіка.

Це — з недавно опублікованої заяви ЦК КПУ «За
сuverенну соціалістичну Україну в оновленому Союзі».
Вражає фальш і легковажна поверховість, демагогічна
патетика цього, з дозволу сказати, документу. Відсутні
найелементарніші аргументи. Адже КПРС завела країну
в глухий кут. Як вона мислить вивести народ із тупика?
Танками, бронетранспортерами, саперними лопатками?
Високими цінами? Ринковою економікою? Але ж без
продуктивності праці ніякі бронетранспортери і п'яні
десантники не допоможуть. Та й ринкової економіки не
буде. Потрібне розкріпачення виробничих сил, надання
їм ініціативи, простору. Тобто, потрібна повна суверен-
ність республік.

А втім, про це, про найголовніше, — продуктивність
праці, виробничі сили — навіть не згадується в заяві.
Вона, як і всі подібні партійні документи КПРС — ідеа-
лістична, теоретично і політично плутана, неконкретна,
відірвана від життя, бо автори її мають на меті суто ко-
ристоловні цілі: зберегти свій апарат, свої посади і скла-
ди, зберегти керівну роль. Тому найживотрепетніше пи-
тання тут ретельно обминається. Немає навіть самокри-
тичності. Жодної згадки про злочини КПРС, яка в свій
час привела до спустошливої колективізації, голодомо-
ру, репресій, до винищення мільйонів людей. В заяві
ЦК КПУ відсутній елементарний аналіз. Може він і
не потрібний? Бо як можна говорити про стабілізацію
політичної та економічної обстановки, коли головна при-
чина дестабілізації — КПРС, її шовіністична політика
монополізму, знищення національних економік і куль-
тур.

Не видно в цій заяві турботи про народ. І вже зовсім не ставиться питання: як *припинити вимирання нації*.

Хоча, певен, лідери КПУ ніколи не порушуватимуть цього питання. Навпаки — назвуть його провокаційним, бо вони й слова нація не вживають. Скрізь і завжди в їхній фарисейській лексиці лише слово народ. Хоча нація — то індивідуальність народу, його вбрання, психологія, характер, етнічна духовність, його вдача й тисячолітній досвід, його своєрідне бачення і творення світу. Нація — то історична пам'ять народу, його гідність, його коріння й традиції, зрештою — його ступінь цивілізації. Нація — то дім народу; дім зі своєю непотворною архітектурою, і перебувати поза нацією — то ніби перебувати поза домом своїм, тобто — бути бездомною й безликою масою, яку можна використовувати як грубу, мовчазну покірну силу, як гарматне м'ясо чи як вірного сторожового пса.

Власне, саме шовіністичний курс КПРС на денационалізацію народів — на знищення національної свідомості як ознаки гідності, самоповаги, вищого стану цивілізованості — і призвів нині до трагедії українського народу. Адже вмирає нація — вмирає народ.

Керівники КПУ ретельно обминають проблеми депопуляції українського населення, бо тоді треба з'ясувати причини цього страшного явища. А вони ж — на поверхні...

Вже після НЕПу чітко визначилися взаємостосунки між центром і республіками СРСР, зокрема — між Москвою і Україною. Це — взаємовідносини метрополії і колонії. 1929 року остаточно утвердилася колоніальна спеціалізація України — важка промисловість і сировинна спрямованість. А це — за соціалістичною шкалою — найнижчі (грабіжницькі) розцінки на продукцію і сировину, найнижча оплата за працю і найвищий ступінь трудоемкості, забрудження навколишнього середовища, шкідливості для людського організму. Тоді ж не виправдано високу питому вагу у структурі групи «А» і це знизило на Україні виробництво предметів праці, видобувну промисловість, а також ті найтрудоемкіші й

екологічно найбрудніші, найшкідливіші галузі, котрі здійснюють збагачення і первинну обробку сировинних матеріалів, видобування і збагачення залізних руд, коксохімія, вугільна й нафто-переробна, виробництво чавуну, сталі, прокату тощо.

До чого це привело? До того, що співвідношення груп «А» (виробництво засобів виробництва) і «Б» (виробництво споживання) — склали, наприклад, на 1988 рік відповідно 72,1 і 27,9 відсотків.

Ось трагедія великого трудового українського народу!

Якби Україна була самостійною, то, ясна річ, такої згубної диспропорції не було б — навпаки, в республіці гармонійно розвивалися б усі галузі, на які спроможна ця багатуща земля, і Україна була б найбагатшою і найквітучішою країною в світі. Але вона — колонія, і всі її багатства обертаються злом проти її народу, бо, наприклад, частка працівників, котрі зайняті на ділянках *особливо важкої праці* (п'ята група інтенсивності) набагато вища, ніж в цілому СРСР і всіх союзних республіках.

Зокрема, в чорній металургії та вугільній промисловості України працює 51 відсоток від загальної кількості робітників цих галузей Союзу, а підземних працівників — 58 відсотків (тут і далі користуюсь науковими підрахунками кандидата економічних наук Івана Розпутенка).

І ще: 60 відсотків працездатного населення республіки зайнято у трьох найважчих галузях: вугільній, чорної металургії та машинобудування, де, крім усього, виробництво національного доходу *вдвічі нижче*, ніж в цілому по республіці.

А частка робітників, котрі зайняті в галузях з шкідливими для здоров'я умовами праці складає в республіці 53 відсотки.

До речі, тут І. Розпутенко враховує лише працівників промисловості та й опирається в своїх обґрунтуваннях на дані 1988 року. А ось показники за 1990 рік. Їх підготувала група учених на замовлення Української селянської демократичної партії, беручи до уваги і трудів-

ників села. Врахували при цьому радіаційний стан у республіці, її захімізованість, загазованість, отруєність ґрунтів і води. І вийшло (за спрощеною методикою, обчислення): на Україні в екологічно шкідливих умовах працюють 96 відсотків робітників і селян.

У найважчих умовах — чоловіки. Через це, та ще в умовах низької оплати праці виробничників (це характерна ознака *комуністичного будівництва!*), при відсутності належної компенсації, тобто — в обставинах хижацького ставлення метрополії до продуктивних сил колонії, що працює ось уже понад 60 років на виснаження, підвищилася смертність серед чоловічого населення працездатного віку. Демографи нині вже застосовують моторошний термін — *надсмертність* чоловічого населення України у віці повної життєздатності (20-44 роки*).

Тобто, йдеться про те, що тривалість життя чоловіків на Україні різко падає з року на рік. І — не лише в промислових регіонах. Наперед вийшли вкрай захімізовані, отруєні гербіцидами та меліорацією сільськогосподарські області: Кримська, Херсонська, Миколаївська, Кіровоградська, Одеська. Погляньмо на показники загрозливого падіння тривалості життя чоловіків на Україні (при цьому не подаю даних про жінок, які живуть нині на 10 років довше від чоловіків у роках):

Області	1988	1989
Вінницька	66,77	65,5
Волинська	67,48	66,3
Дніпропетровська	65,86	65,0
Донецька	66,23	64,6
Житомирська	66,70	65,6
Закарпатська	66,31	65,5
Запорізька	66,05	64,9

* Див. Е.М. Лібанова, О.М. Палій «Демографическое развитие Украинской ССР в 70-80 годах и его перспективы». Київ, 1988, стор. 14.

Івано-Франківська	67,32	67,0
Київська	66,46	65,0
Кіровоградська	64,95	63,3
Кримська	66,47	64,8
Луганська*	63,64	64,6
Львівська	67,73	66,9
Миколаївська	65,16	63,4
Одеська	64,44	63,5
Полтавська	67,00	65,7
Рівенська	67,37	66,3
Сумська	66,16	65,3
Тернопільська	67,29	66,4
Харківська	66,21	65,1
Херсонська	64,46	63,2
Хмельницька	67,03	65,9
Черкаська	65,53	65,2
Чернівецька	68,03	66,7
Чернігівська	66,52	65,6
Київ (місто)	68,69	67,4
Україна	66,42	65,3

1990 року тривалість життя чоловіків на Україні знизилася на 64,55.

(Для порівняння: середній вік чоловіків у Франції — 70,4; ФРН — 70,8; Англії — 71,6; Японії — 74,5).

А тепер уявімо, що Україна підписує Союзний договір і лишається в складі *оновленої федерації*. І що тоді? Все ж ітиме постарому! Новими будуть лише оптимістичні гасла КПРС та божевільно підвищені ціни на всі товари. Але 96 відсотків робітників і селян так і працюватимуть в екологічно шкідливих умовах, а 72,1 відсоток виробництва перебуватиме в групі «А». Тобто і далі триватиме виснаження народу. І надалі скорочуватиметься вік працездатного чоловічого населення. До якої межі? До крайньої, коли вже нікому буде працювати на цій колись розкішній землі!

* Луганщина — єдина область України, де тривалість життя чоловіків хоч і невисока, але має стабільний характер за рахунок екологічно чистих північносхідних степових р-нів. — С.П.

У небезпеці Україна! В небезпеці...

Бо її економіку і досі руйнує шовіністичний молох.

— Хібінське родовище апатитів, як відомо, перебуває в Росії, — говорить Іван Розпутенко. — А екологічно шкідливі суперфосфатні заводи — на Україні. Сюди везуть сировину (в що це обходиться?). А звідси готовий розфасований суперфосфат вивозять до... Росії, Закавказзя, Середньої Азії, Казахстану. Наша республіка повністю забезпечує суперфосфатом Білорусію і Молдову. А чому за наш хліб, вугілля, залізну руду, сталь, цукор не привозити на Україну суперфосфат у готовому вигляді?

А чому — продовжуючи далі перелік фактів жорстокої і безглуздої, але далекоюсяжної водночас колонізаторської політики центру, який прагне будь-як зробити Україну економічно залежною — чому Україна виступає основним постачальником шкіряної сировини для підприємств Росії, Білорусії, Прибалтійських і Закавказьких республік? Чому наші заводи, отруюючи людей і навколишнє середовище, виготовляють свинячу шкіросировину, синтетичні й дубильні екстракти, а взуття привозять з Росії та інших республік?

Чи таке: Україна вивозить льноволокно, натуральну вовну, синтетичний шовк, а привозить 95 відсотків лляних тканин, 90 — бавовняних, 70 — шерстяних. І це все, певна річ, не на користь народному господарству республіки. Адже економіка має бути національною, бо вона має два крила: національні ресурси і національні кадри.

Мені здається, що класичним взірцем гармонійної національної економіки може бути розвиток виробничих сил стародавньої України — Русі 11 до 12 століття н. е. Погляньмо, наявність яких галузей і виробництв тих часів зробило Київ найбільшим виробничо-ремісницьким центром Європи та одним з найгамірливіших ярмаркових міст світу: домниця і золотарство, рудні і різьблення на кістці, ливарна справа і кожум'яцтво, ковальство і гутництво, кам'яна і дерев'яна архітектура, бортництво і мистецтво зерні, гончарство і кування благородних металів, чоботарство і чеканка, ткацтво і

броварництво, тиснення і штампування срібла, чернь і емальовання, інкрустація і мосяжництво, стельмахування і токарна справа, колісництво і художнє різьблення, дегтярство і шорництво, філігрань і майоліка, іконописання, і басмування, шаповальство і книгодрукування, кушнерство і витягування дроту (мідного, срібного, золотого) тощо.*

На жаль, після татаро-монгольської навали чимало традиційних, віками утверджених галузей і ремесел так і не відродилися по сьогодні. Бо всі метрополії — Литва, Польща, Росія, підпорядковуючи українську економіку своїм колонізаторським цілям та принципам викачування багатств краю, грубо порушували гармонію розвитку місцевих продуктивних сил, фактично денаціоналізували українське виробництво.

Надто катастрофічних розмірів цей процес набув з 1929 року... І що з того, що Україна видобуває нині на душу населення товарного вугілля найбільше в світі — 3,735 кг (США — 3,373; ФНР — 3,294; СРСР — 2,403), так само і залізної руди — 2,344 кг (СРСР — 0,886; США — 0,146; ФРН — 0,004), чи сталі — 1,099 кг (ФРН — 613; СРСР — 572; США — 325)? Усе це — не на радість і щастя українського народу, а лише — на його виснаження і вимирання. Бо в республіці, навіть у порівнянні з СРСР, помітне, як визначають розрахунки вчених, значне *відставання частки нагромадження основних виробничих фондів від частки виробленого національного доходу*. Тобто, йде шалене і постійне перекачування коштів і ресурсів з колонії до метрополії. Наприклад, (за І Розпутенком) у 1987 році вироблений національний дохід України становив 101 млрд. крб., а нагромадження основних виробничих фондів республіки — 5,4 мільярда карбованців. Ось вона, скрита формула тотального грабіжництва! Ось на це чатуює і Союзний договір, і оновлена федерація.

* Детальніше про це див.: Б. Рибаків «Ремесло древньої Русі», М., 1948. Ст. 35-783. До речі, цю фундаментальну працю годилося б перевидати: вона може стати у великій пригоді сучасним кооператорам, народним майстрам, відповідним фірмам. — С.П.

Боляче і страшно. Бо таке *перекачування* бачимо і в царині сільського господарства республіки, де чітко й нещадно діє дискримінаційна структура закупівельних відносин між центром і українським селом. За останні 15 років, наприклад, виробництво зерна в республіці зросло на 18,3 відсотки, а державні закупівлі — на 30 відсотків.

Хіба це не політика виснаження України? Чи таке: 1989 року приріст зернових на Україні (у порівнянні з 1986 роком) становив 23,3 відсотків, а приріст державної закупівлі — 34,9 відсотків. Тим часом, у Росії за 1989 рік скоротилося і виробництво зерна на 2,5 відс. і зернокупівля — на 22 відсотки. Тож зрозуміло, чому центр так цупко тримає в своїх залізних обіймах Україну. Бо за останні десять років поставки м'яса до московського казана зросли на 35 відсотків, а споживання м'яса в республіці — на 17 відсотків (в Росії відповідно — на 9 і 41; в Білорусії — 25 і 55; в Латвії — 26 і 33).

Звідси й примара голоду на Україні. Бо це *викачування* продуктів з України нагадує 1933 рік. Ось чому Конфедеративна Спілка — співдружність республік без грабіжницького центру, без Союзного уряду, конституції СРСР та Президента потрібна Україні як повітря, як жива вода. Інакше завтра вона, Україна, буде гола, бо-са і голодна.

В заяві ЦК КПУ «За суверенну соціалістичну Україну в оновленому Союзі» є такі рядки: ... *Противники Союзного договору і на Україні, і в інших республіках ... силкуються подати справу так, ніби народи хтось обкрадає, благоденствує на їх рахунок.* Ось тут і протиставити бодай одну чи дві цифри, котрі засвідчили б, як центр *збагачує* Україну. Але нема таких фактів, товариші комуністи! А є таке: на Україні 1989 року у порівнянні з 1985 роком приріст поставок м'яса до загальносоюзної прірви становив 45,5 відсотків, а приріст виробництва м'яса в забійній вазі — 26,6 відсотків.

Хіба це не економічний геноцид, не колонізаторський характер закупівельних відносин, не дискримінація українського села?

А ще центр свого часу пішов на такий підступний грабіжницький крок: встановив для України закупівельні ціни на продукцію тваринництва значно нижчі, ніж на продукцію рослинництва (на один відпрацьований людинодень виробляється продукції на 22,6 крб., а в тваринництві — на 13,2 крб.). І це в той час, коли в колгоспах України частка тваринницької продукції становить 46 відсотків (у Грузії — 12,9; Азербайджані — 16; Молдові — 10; Таджикистані — 13; Туркменії — 16; Узбекистані — 13). А за останнє десятиріччя господарства України мають від реалізації — вивозу свинини *не доходи*, а понад 150 млн. крб. збитків щороку. Чому? А тому, що свого часу центр нав'язав Україні ціни на свинину нижчі, ніж на іншу продукцію. Скажімо, 1990 року за тонну м'яса свинини держава виплачувала 2930 крб., а за тонну яловичини — 5266, за тонну баранини — 4830 крб.

Одне слово, серед союзних республік Україна мала досі найнижчі закупівельні ціни на свинину. Тож закономірно, що рефрижератори з далеких північних районів Росії приїздили до українських колгоспів і безтямно скуповували свинину. А коли Єльцин влітку 1990 року різко підвищив закупівельні ціни на м'ясо, то голови інших українських регіонів напередки повезли свинини інших українських регіонів напередки повезли свини-*Розбагатіли!*

Тим часом питома вага ринкових фондів споживання м'яса на Україні найнижча в СРСР — 49 відсотків (в Білорусії — 64; в Росії — 65; в Прибалтійських республіках — 71-80; в СРСР — 65). Тому на Україні — після поставок м'яса і м'ясопродуктів до загальносоюзного фонду лишається на душу населення не міфічні 67 кг., як про це доповідав ще покійний нині В. Щербицький, а від 25 кг (за В. Сахаєвим) до 32,9 (за І. Розпутенком). Це — близько 40 відсотків від його виробництва. Тим часом Росія споживає на душу населення 47 кг. м'яса (66 відсотків від виробництва), Білорусія — 45 кг. (63).

Таке ж принизливе становище України і з молокопродуктами. За останні 8 років поставки України до загальносоюзного казана збільшилися на 20 відсотків (Бі-

лорусії на 8; Литви — на 14, а Росія зменшила свої поставки на 8 відсотків, хоч виробництво молока зросло в РРФСР до 19 відсотків у 1989.

Така ж нещадна, жорстока малюється й будуччина під знаком метрополії. Нещодавно центр спланував збільшити до 2000 року поставки м'яса з України на 36 відсотків, молокопродуктів — 64, виробництво ж м'яса має зрости на 29 відсотків, молока на 20 відсотків.

І останній удар: 1990 року агропромисловий комплекс України мав прибутку 8 млрд. крб., а 1991 року за підрахунками Держагропрому республіки українське село матиме 10 млрд. 387 крб. збитків. Це — внаслідок грабіжницьких президентських податків і шаленого підвищення цін на сільськогосподарську техніку, будівельні матеріали, паливо тощо. Отже, голод у місті й повний розвал у селі може бути навіть за великого врожаю.

Коментарі, як то кажуть, зайві, а висновок один: Союзний договір, *оновлена федерація* — то й справді смертний вирок Україні. Тому Велика Рада Української селянської демократичної партії закликає всіх селян і громадян України будь-як протистояти підступному намірові центру: за допомогою слухняної чи заляканої частини суспільства гальванізувати труп соціалізму, утримати *єдиную и неделимую* й забезпечити сите життя численним апаратникам Компартії та центру. Тим часом Компартія не здатна бути керівною силою, а уряд Союзу, Президент і увесь центр неспроможні дати будь-який лад цьому хаотичному огрому, яким є нині СРСР; вони не спроможні зупинити розруху і руїни на величезній території імперії, яка може триматися лише на грубій силі, котра, в свою чергу, не здатна забезпечити продуктивність праці. Бо вона можлива тільки за умов повної самостійності республік. Отож знову і знову вступаємо у зачароване (точніше смертельне) коло, що лягло петлею на шию України. Хто розірве ту петлю? Це належить зробити парламентаріям. Так, саме Верховній Раді Української РСР, зважаючи на демографічну, економічну, екологічну катастрофу в республіці, слід сьогодні, бодай *розв'язати руки урядові республіки*, бо

він, уряд, має стати ще й комітетом національного порятунку українського народу, що вимирає.

Нині уряд республіки очолює найдемократичніша і найділовитіша людина з-поміж комуністів-урядовців. Але за яких обставин доводиться працювати цій державній людині?

Наприкінці 1990 року В.П. Фокін здійснив сміливий і рішучий крок: спонукав Верховну Раду повернути до республіканського бюджету 100 відсотків відрахувань податку з обороту. Відібрані начебто з центру 6 млрд. крб. пішли на дотацію вугільної промисловості, на її втрати внаслідок різниці між закупівельною ціною і собівартістю вугілля. Ціна тонни вугілля лишилася тоді 16 крб. Мільйони сільських і містечкових пенсіонерів, удів-інвалідів були порятовані — в їхніх оселях буде тепло. Але минає місяць і тонна вугілля зі згоди українського прем'єра стає вже 90 крб. Чому? І куди поділися ті 6,3 млрд. крб., що їх Фокін відвоював? Знову центр відібрав? Кого не запитую з народних депутатів — ніхто нічого не знає. Мовляв, зараз нічого не розбереш. Мабуть і справді так: наприкінці 1990-го року дефіцит республіканського бюджету становив 7 млрд. крб., а наприкінці січня 1991 року — 13,5 млрд. крб.

Так, нелегко прем'єрові. І все ж він, виступаючи перед Верховною Радою Української РСР з аналізом суспільно-економічного життя республіки, вказав на істинні причини економічного краху в країні — монополізм у центрі. Це та правда, на яку досі так і не спромоглися ті, від яких залежить доля країни і які звикли обминати головне, підміняючи його другорядним (вічно хибна практика КПРС). Хіба не з таких позицій виступив прем'єр-міністр СРСР В.С. Павлов на 5 сесії Верховної Ради СРСР? Адже це була промова фінансового чиновника, який за облудними цифрами не бачить ні народу, ні республік, ні перспективи, і для якого, ясна річ, не існує альтернатив цій безглуздій і авантюристичній політиці підвищення цін.

Розчаровує і промова М.С. Горбачова перед представниками наукової та творчої інтелігенції Білорусії. Він правильно вказав на *загрозливий характер* стано-

вища на деяких напрямках (яких саме не вказано) в країні. А от головну причину економічної кризи Президент СРСР вбачає в тому, що, мовляв, усі зусилля центру блокує жорстока боротьба за владу. В цьому вбачає Президент суть справи.

А може це — боротьба за владу (а точніше — боротьба проти консервативного центру, що є гальмою прогресу!) є і наслідком тієї безвиході, в яку нас завів ЦК КПРС на чолі з Генеральним секретарем? А ще, можливо, суть в тому, що всі імперії за всі часи утримувалися лише на грубій силі, яка не здатна кликати до відродження, до творчої праці, до розквіту. Мабуть, суть у тому, що жодна імперія, в тому числі й наша, московська, нездатна управляти демократично. А ще, мабуть, суть у тому, що федерація як наддержавне утворення віджила своє, вона показала в сучасних умовах, повну свою неідеальність та безперспективність, і нині народи СРСР мають зробити крок уперед (а не назад до федерації), тобто вступити в вищу воістину демократичну форму співіснування — конфедерацію, яка вже є ні державним, ні наддержавним утворенням і котра не визнає ні центру, ні спільної Конституції, ні союзного Уряду.

На мою думку, безперспективність промови шановного Михайла Сергійовича в тому, що його погляд спрямований назад, до федерації, а не вперед — до конфедерації. Відчувається, що промова Президента не має міцної теоретичної бази. Тому не має і ясної перспективи.

З цієї точки зору суперечливий і в цілому демократичний, навіть — смілий виступ В.П. Фокіна перед парламентаріями республіки. Так, він сказав сувору правду, критикуючи центр. Зокрема, Фокін розповів як Держпостач СРСР руйнує міжреспубліканські угоди, рве горизонтальні зв'язки. Далі прем'єр правдиво і чесно розкриває катастрофічне становище з економікою на Україні.

Але ось голова уряду переходить до найголовнішого — до своїх п'яти ключових, системоутворюючих принципів державної програми, що має порятувати Україну, і тут я вже бачу нашого прем'єр-міністра скutoго, обе-

режного і ніби зв'язаного цупкими московськими путами. Бо всі п'ять принципів програми, то, — недомовки, натяки, напівміри, несміливе тупцювання на місці. Щоправда, Фокін обіцяє згодом (ах, оте обнадійливе і фантастичне згодом!) конкретизувати, розгорнути свої принципи. Але час не жде! Його можна втратити навіки. До того ж — всі п'ять принципів можна (і треба!) повернути до життя, до дії зараз, негайно. Варто лише їх, ті принципи, дати, так би мовити, повним текстом.

Перший принцип. Фокін пропонує комплекс заходів, яких треба вжити для подолання безмежного монополізму у виробництві. Вельми неконкретно. Про які саме заходи йдеться? Адже нині треба говорити чітко, ясно, зрозуміло, апелюючи і до Верховної Ради Української РСР і до народу. Адже йдеться про подолання імперського московського монополізму, який обумовлений шовіністичною політикою центру. Що може зробити уряд республіки? Він — безпорадний. Тут вирішальне слово за Верховною Радою Української РСР. — Вона має розв'язати руки урядові України: негайно завершити процес націоналізації підприємств союзного підпорядкування на терені України.

Вугільна і металургійна промисловість ніби повертається у власність республіки. Побачимо, як центр віддаватиме ці галузі — адже це мінімум 38 мільярдів доларів чистою валютою річно.

А ще ж на терені України перебуває понад тисячу хімічних підприємств, що, власне, фізично знищують український народ за законами хімічної війни. Належать вони Мінхімпрому СРСР та іншим відомствам. Дати раду цим отруювачам В.П. Фокін зможе тоді, коли вони належатимуть республіці (як це було до 1965 року), а валюта за їхню продукцію йтиме до Українського національного банку. Те ж саме стосується і приладотамашинобудування, авіаційної, суднобудівної, автомобільної та радіопромисловості, підприємств транспортного будівництва; виробництва мінеральних добрив, міністерств цивільної авіації, оборони та морського флоту. Без цього — без повернення у власність республіки усіх

цих галузів Україна не зможе жити, рятуватися, розвиватися. І уряд — також.

Другий принцип. Фокін пропонує здійснити кардинальну структурну перебудову народного господарства України, метою якої є поворот нашої економіки обличчям до людини.

Абстрактно. Неконструктивно. Незрозуміло. І навіть несерйозно. Бо про цей поворот обличчям до людини чуємо десятки літ і мільйони разів. Пропоную конкретніший варіант цього принципу урядової програми: уряд вимагає від третьої сесії прийняття закону про українську грошову одиницю на терені республіки.

Водночас Фокін має ввести для міжреспубліканських економічних зв'язків бартер (натуральний товарообмін).

Українська національна валюта і бартер, поперше, не рвуть ні на день економічних зв'язків з республіками; подруге, унеможливають підвищення цін, девальвацію, голод на Україні; потрете, рятують Україну від пограбування; почетверте, оперативно, за 2-3 місяці стабілізують економіку республіки; поп'яте, вилучають дерев'яні карбованці з обігу; пошосте, запобігають закриттю підприємств, безробіттю, занепадові української культури;; посьоме, — ліквідують дефіцит товарів і спонукають усі республіки перейти на свої гроші.

Разом з тим, бартер — це доступний, організаційно простий захід. Він дасть можливість спокійно утвердити українську валюту.

А для надрукування українських грошових знаків (скажімо, 2-ох мільярдів червінців) урядові України слід безпосередньо звернутися до уряду Канади за кредитом. Наукова група УСДП підрахувала, що цей захід окупиться за нецілих два роки (за умов, якщо Україна самостійно торгуватиме на зовнішньому ринку марганцевою і залізною рудою, прокатом, сіркою, цукром та електроенергією). *Українські гроші і бартер — це економічний порятунок України, початок її відродження.*

Третій принцип урядової програми сформульовано так: Життєво необхідно провести докорінні зміни організаційних структур управління всіх рівнів. Знову

— туманно, неконкретно, загально. Пропоную третій принцип в такій редакції: *уряд вважає за зкрай необхідним прийняття закону про українську митницю.*

Зрештою, без цього закону неможливо запровадити бартер і закрити економічний простір України від легального і нелегального пограбунку.

До того ж, якщо 25 відсотків прибутку до бюджету Англії дає її розгалужена митниця, то легко уявити прибутки Українського банку — адже наша республіка значно багатша від Великобританії.

Четвертий принцип так само хибує на схематизм і абстрактність: *Треба надати якісно нових імпульсів процесам роздержавлення і приватизації власності.* Про які імпульси йдеться? Вважаю, що четвертий принцип урядової програми можна подати так: *Зажадати від Верховної Ради Української РСР закону про приватну власність на землю і засоби виробництва.*

Так, без приватної власності неможлива і ринкова економіка. Бо зараз лише приватна власність здатна на високу продуктивність праці.

І, нарешті, *п'ятий принцип* — про *інвестиційну, екологічну та науково-технічну політику Уряду.* Але ж вона у повній мірі залежить від виконання усіх попередніх принципів за нашою редакцією.

Отже, націоналізація всіх підприємств союзного підпорядкування на терені республіки, українські гроші і бартер, українська митниця та приватна власність на землю і засоби виробництва — ось ті заходи, за допомогою яких можна зупити процес вимирання українського народу і гарантувати відродження України в недалекому майбутньому.

А ринок? *Перехід до ринку немисливий без відповідної правової бази,* — говорить Фокін.

По-державному, на мою думку, це питання слід поставити на твердий матеріялістичний ґрунт: *перехід до ринку немисливий без розвитку продуктивних сил, підвищення продуктивності праці, що можливе лише за умов повної економічної самостійності республіки та входження її до конфедерації вільних держав.*

І все ж... в небезпеці Україна!

Бо не беруться до уваги заклики української демократичної преси до Уряду та Верховної Ради Української РСР.

Жоден з вищенаведених принципів порятунку України — тих принципів, що їх вже не раз проголошувала «Літературна Україна», і що їх позитивно сприйняла громадськість (про це свідчать численні листи до редакції), я певен, не будуть помічені ні Фокінім, ні *високим парламентом* — настільки високим, що з тієї *високості* він вже не здатен чути наших пропозицій та бачити страшної біди українського народу — його *повільного* вмирання серед розвитку і розквіту інших цивілізованих народів планети. Зате бачить *високий парламент* — надто його консервативна більшість — наш *сепаратизм, націоналізм, деструктивізм* і бажання *захопити владу*.

Так само не будуть поки що скликані омріяні Українською селянською демократичною партією Всеукраїнські Установчі Збори, які розпустили б Верховну Раду з її реакційною більшістю та оголосили б нові вибори до справжнього Українського Парламенту на основі багатопартійної системи.

Цього не буде, мабуть, доти, доки ми всі, громадяни республіки, годованці землі української й чорнобильські смертники, незалежно від національного походження кожного з нас, не відчуємо себе часткою багатострадального українського народу, тобто доки ми не станемо справжніми благородними інтернаціоналістами, борцями за суверенну Україну, за вихід її із гнилої, злої імперії і входження до конфедерації вільних держав. А цією ідеєю мусимо проїнятися всі, на українській землі сущі, тобто, повторимо — незалежно від нашого національного походження — *всі мусимо стати «самостійниками»*.

І до цього спонукають нещасні факти соціалістичного буття на Україні.

...Наприкінці квітня 1990 року Комітет порятунку Дніпра та малих рік провів своє виїзне засідання в Нікополі. На порядку денному стояло одне питання: *Яку воду п'є Нікополь?* Власне, Комітет сам привіз відповідь на це питання: Нікопіль та інші сусідні міста п'ють отруйну воду прямо із Каховського водосховища. А чим

насичена вода цього рукотворного моря — показали сумлінні виміри лабораторії Анатолія Єгоровича Волкова (нині — народного депутата Білорусії): на 1. 12 1989 року тут накопичилося цезію — 139-108 кюрі, стронцію — 90-7,0 кі, плутонію — 239-41,0 кі, сумарна радіоактивність — 177,0 кі.

Усе це так чи інакше іде в кістки, кров і плоть мешканців Нікополя. До наших даних місцева санепіддемстанція додала: наявність нафтопродуктів у воді Каховського моря в п'ять разів перевищує ГПК. До того ж, підприємства союзного підпорядкування виливають в стоячі води штучного моря понад 200 млн. кубометрів брудних відходів. 60 відсотків стоків індустріального Запоріжжя також іде у водний басейн без очищення.

Водночас 28 підприємств Нікополя викидають у повітря понад 75 тисяч тонн, а Запорізька ДРЖС, що розташована за 10 км від міста — 338 тис. тонн отруйних речовин за рік. На самісінькому березі Каховської водойми — супроти Нікополя! — злочинно спроектовано і Запорізьку атомну, де зараз форсовано завершують будівництво шостого(!) блоку. Протягом десяти місяців у рік за погодженням з Мінатомпроменерго йде так зване продування ставка-охолоджувача, тобто радіонуклідна вода вихлюпується в Каховське море у кількості 20 кубометрів на годину. Зрештою, рівень у ставку-охолоджувачі вищий від рівня Каховської водойми і тому тут щодня йде самотічна продувка. До чого це призвело? За період 1981 - 1989 рр. смертність всього населення у Нікополі зросла на 13 відсотків, народжуваність з 1986 року зменшилась на 15 відсотків, а дитяча смертність зросла на 37 відсотків. Хвороб на рак і гіпертонію побільшало на 150 відсотків.

Комітет порятунку Дніпра поставив питання рубя: Нікополю потрібна чиста артезіанська вода! А де її взяти?

Багатство України, як я вже казав, обернулося проти неї лихом. Так і з Нікополем: довкола нього залягають найбагатші в світі поклади марганцевої руди. Її добувають, як відомо, відкритим способом. Глибина кар'єрів сягає до 700 метрів. Саме на цю глибину впали і ґрун.

тові води. Нижче вже йде солонюща ропа. Звідки брати артезіанську?

Підказали дніпропетровські вчені, виступаючи на засіданні Комітету: вони запропонували підвести воду до спраглого й хворого Нікополя з Полтавщини. Для цього потрібен незалежний проєкт з техніко-еколого-економічними обґрунтуваннями. За цю роботу і взявся Комітет порятунку Дніпра. При ньому утворився Незалежний науковий центр (ННЦ), до якого ввійшли провідні вчені й спеціалісти України.

Коли підготовка до експедиції завершилася і керівник ННЦ мав їхати до Нікополя укладати угоду на фінансування проєкту, справа застопорилася: заперестували спеціалісти Мінгео СРСР. Мовляв, на Полтавщині вичерпуються водні запаси — їх виснажує, а точніше — викрадає Курська магнітна аномалія своїми розробками.

Нещодавно головний гідреолог України Євген Олександрович Яковлев провів у своєму кабінеті (Укргеологія) нараду на тему: *Де знайти воду для Нікополя?* Гірко було слухати правдивий і невтішний аналіз, що його провадили спеціалісти. *Ось неподалік Нікополя є великий так званий Кам'янський Під, — розмірковує Євген Олександрович. — Він міг би дати 700 тисяч кубометрів чистої води на добу. Однак тепер вся вона є отруєна меліорацією, сільгоспхімією — її гербіцидами, пестицидами. Для пиття не годиться. А ось Білозерський залізорудний комбінат пожер усі ресурси підземних вод у радіусі 100 кілометрів...*

І все ж воду для Нікополя гідреологи знайшли. Це — теоретично. На карті підземних вод України. Тож тепер потрібна експедиція, вивчення траси і складання проєкту. До робочої групи знову ввійшли провідні вчені й спеціалісти. Проєкт, отже, буде. Але — коли? За самовідданої праці ННЦ та якщо підприємства Нікополя вчасно, тобто негайно, субсидують експедицію (а поки що на рахунок Комітету порятунку Дніпра не надійшло жодної копійки на цю святу справу), то проєкт буде готовий за півроку. А якщо його схвалить уряд і водночас зацікавиться життєздайним водогоном, то за три

роки до Нікополя прийде чиста джерельна вода.

Однак, місто п'є отруту щохвилини, щогодини. Місто гине з дня на день. Чи є терміновий порятунок? Так, є. В чому він полягає? В тому, що *кожен нікопольчанин має стати українським «самостійником»*, тобто — вимагати повної незалежності України, аби ті 10 млрд. доларів, що їх має відомча Москва за український марганець, пішли б не в імперську прірву, повернулися на Україну, до бюджету Нікополя, Запоріжжя, Марганця, Орджонікідзе. І тоді... за лічені місяці можна придбати в західних країнах потрібні комплекти озонаторів, тисячі фільтрів, швидко змонтувати їх і до кінця року місто було б порятоване від хронічного отруєння. Але...

Нещодавно 4 сесія Нікопольської міської Ради народних депутатів опублікувала в місцевій пресі своє звернення до Верховної Ради і Ради Міністрів Української РСР, а також — до Мінатоменергопрому, Міненерго та Мінчормету Союзу РСР. У найпримітивніший спосіб звучать наївні благання про допомогу, виділення коштів, поліпшення водопостачання, заклик не будувати шостий блок ЗАЕС і т. п. І відсутній будь-який натяк на державну вимогу повної політичної та економічної самостійності республіки, без чого немислимий порятунок Нікополя.

Мимохіть пригадуються мої розмови з нікопольчанами минулого року: *А чому у вас газета виходить не українською мовою? — Это не имеет значения. Главное человек, а не ваша мова. Главное — решить проблему экологии...* А як її *решать*, ту проблему, вони не знають. Цим і користуються демагоги.

Звернення до високих інстанцій надруковане на 2 сторінці «Нікопольської правди» (вона вже виходить і українською мовою) за 21. 2. 1991 року. А на першій сторінці опубліковане звернення групи місцевих депутатів-комуністів до мешканців міста з казуїстичним закликом сказати *впевнене «так» оновленому Союзу*. Це — агітація, власне, за повну загибель Нікополя. Бо *оновлена федерація* означає, що 10 млрд. доларів за український марганець ітиме не на порятунок Нікополя, не на озонатори й фільтри, а на благо й процвітання імперсь-

кої еліти, генералітету, багатомільйонної армії чиновників.

А хіба не за це — не за благополуччя імперської олігархії, та, водночас, не за свою екологічну загибель — голосували одурманені шовіністичною пропагандою кримчани під час фальшивого, незаконного, нав'язаного обкомом КПУ референдуму 20 січня 1991 року.

Роздута обкомом Компартії шовіністична гістерія сягнула такого рівня, що людині з українською мовою на устах неприємно було з'являтися в людних місцях Криму.

Я приїхав до Коктебелю пізно восени 1990 року і, влаштувавшись у Будинку творчості письменників, пішов на базар. Ще здалеку удрів лимонно-бурштиново-золотаві яблука, що їх ніколи не побачиш у садах під Києвом.

— В яку ціну ваші «банани»? — запитав, можливо занадто гучно.

— По три! — чомусь сердито буркнула стара руда кримчачка.

— А почему это вы с мужчины берете по три, а мне продали по два — здивувалася дама, що саме вклдала «банани» в свою торбинку.

— А потому! — несподівано визвірилася руда кримчачка. — Вот с вас по два, а с НЕГО будет по три!

Вона зробила такий презирливий притиск на слові «С НЕГО», що я з досадою відійшов геть.

— Бери у меня по рублю, — запропонував вусатий огрядний чоловік.

Що ж, довелось купувати стандартні *джонатани*.

— Да ты не обращай на нее внимание, — потішав мене вусань. — Знаєш, кто это такие (він кинув у бік злої власниці «бананів»). Это из тех кто приехал сюда после войны на все готовое. Татар повыселяли, а эти заняли пустые дома, ухоженные сады, виноградники. Вот теперь они и дрожат, что приедете вы, бандеровцы, и все отберете, передадите татарам...

Що можна було відповісти на це? Адже місцева преса, надто «Крымская правда» вустами своїх шовіністич-

но настроєних читачів вела розгнүздану антиукраїнську й антитатарську пропаганду. В ті дні навіть припинились передачі українського телебачення в Криму. До кіосків не надходили українські газети. Місцева преса друкувала фарисейські *теоретичні* обґрунтування референдуму. Тільки й мови про сто національностей, що мешкають на терені Криму. І — жодного слова про те, що всі ті сто національностей принижені, упосліджені, зрусифіковані, що жодна з них не відчуває будь-якої уваги чи поваги до себе, бо не має ні своєї національної школи, ні газети, ні рідного словечка по радіо. *Замовчувався 700-літній досвід господарювання кримських татар, які сьогодні здатні відродити захиріле кримське садівництво і виноградарство.* Натомість — проповідування великодержавного російського шовінізму, возвеличення асиміляції було в підтексті всіх матеріалів про референдум. І цим Кримський обком КПУ відволікав від головного. А головне полягало в тому, що Крим опинився в стані екологічної кризи. Різко підвищилася, як про це йшлося вище, дитяча й чоловіча смертність. Крим вийшов на страшне перше місце в республіці з материнської смертності.

А які причини? Крим п'є Дніпрову воду, нею зрошує поля. Без цієї води Крим, ясна річ, загине за кілька днів. І Україна могла б відплатити за злий сепаратизм і зневагу кримчаків — перекрити Північнокримський канал. Але ніхто цього не робитиме. Бо ця вода є, водночас, і найбільшою карою і бідою для Криму: вода йде з Каховського моря. Тому в Криму все отруєне — земля, її плоди, питтєва вода, люди.

Страшно дивитися на карту підземних вод України, що висить у кабінеті Євгена Яковлева. Чорні плями означають забрудненість підземних вод. І найбрудніший регіон — Крим: він весь у чорних плямах, як у корості. Навіть підземні води Донбасу набагато чистіші від кримських. Особливо гнітять потворені плями, що ними обляпане південне узбережжя Криму. *Карта показує, що всі джерела і річки, з яких п'ють південні міста Криму — отруєні.* — пояснює Яковлев. — *Вони отруєні, бо інтенсивно обприскували отрутохімікатами крим-*

ські ліси в горах, заливали гербіцидами та пестицидами поля Криму, отруйні води Каховського «моря» також повсюдно просочуються у підґрунтові води...

Отже, Крим треба рятувати. Яким чином? Про це замовчує Кримський обком КПУ. Чому? *Бо порятунок Криму — в Україні.* Тобто, рятувати Крим можна за умов, коли Україна стане повністю економічно самостійною, матиме свій національний банк, свою валюту, за яку закупить заводи-сепаратори і за допомогою них можна буде збрикетувати й дезактивувати радіоактивний мул на дні штучних водойм, спустити їх, збудувати обвідний канал довкола гирла Прип'яті та охолоджувача ЧАЕС (сумарна радіоактивність тут 540 кі), а також — довкола Київського водосховища (його сумарна радіоактивність — 33,405 кі), визволити могутні природні озонатори — Дніпрові пороги, які запрацюють на самоочищення річкової води; промити, тобто, все русло великої ріки свіжими потоками з верхів'їв Славути і таким чином пустити чисту воду до Криму.

Такий конкретний план пропонує Комітет порятунку Дніпра та малих рік. План, як бачимо, дорогий, але життєво необхідний; йдеться про порятунок 30 мільйонів людей, які п'ють з Дніпра; мовиться про порятунок Криму.

Отож і кримчани мусять стати стійкими «самостійниками», боротися за повну незалежність, економічну самостійність України, а не віддаватися імперському центрові, котрий, до речі, не щадить і Криму.

1990-го року господарства під Алуштою і Сімферополем виростили добрий врожай лаванди. Ця лікарська рослина, як відомо, найефективніше виводить радіонукліди з організму, протистоїть раковим захворюванням. *Передбачалося, — розповідають мені агрономи, працівники цих господарств, — що більша частина врожаю піде чорнобильським дітям, решта — до кримських дитячих санаторій. Але надійшло розпорядження Президента з Москви: всю лаванду — за кордон, на валюту.*

— А куди ж пішла ця валюта? — допитуюсь. — Можливо, за неї купили озонатори для кримського водогону, чи фільтри для очисних споруд?

— Ні - ні — вся валюта пішла в московський казан, що дна не має. Той казан, за який кримчаки так бурхливо проголосували.

Тим часом лаванда так потрібна не лише чорнобильським, а й кримським дітям. Бо маєте, кажу кримським агрономам, свій Чорнобиль. Мовлю про колись найкрасивішу в світі, а тепер найбруднішу бухту Балаклавську. Тут, як відомо, дислокується атомний підводний флот. І радіонуклідів у цій бухті не набагато менше, як в Чорнобильському ставку-охолоджувачі. То Балаклавська бухта у парі з Північно-Кримським каналом сприяє збільшенню смертності у Кримській області через зловиякісні пухлини (1988 — 185,2 смертей на 100 тисяч населення, 1989 — 191,4).

Який вихід? Центр тут нічим не зарадить. Він не віддасть бухту народові. Порятунком знову ж таки в самостійності України. В тому, що вона, поперше, матиме своє Міністерство оборони з обмеженим контингентом професійної армії, і, подруге, вводитиме до конфедеративної співдружності незалежних держав з спільним об'єднаним командуванням стратегічних військ. Тож лише самостійна Українська держава, виступаючи за повну заборону ядерного озброєння, здатна ліквідувати *кримський Чорнобиль* — військову базу в Балаклаві.

Загребущий і жорстокий центр не порятуне і Керчі, що нині перебуває на *сьомому місці* серед найбрудніших індустріальних міст України. До речі, за даними Держкомгідромету СРСР, на першому місці є Кривий Ріг, що викидає у повітря 1 млн. 328 тисяч тонн шкідливих речовин річно. (По СРСР Кривий Ріг — на другому місці, а на першому Норильськ — 2 млн. 368 тис. тонн, на третьому — Москва — 1 млн. 118 тис. тонн). Далі йдуть такі українські міста-самогубці: Маріуполь — 814 тисяч тонн річно, Дніпропетровськ — 401, Запоріжжя — 372, Дебальцево — 357, Павлодар — 356, Керч — 350, Енергодар — 344, Макіївка — 338, Дніпродзержинськ — 337, Київ — 316, Донецьк — 305 і т. д.

Керченці, кажуть, одностайно проголосували за *єдиную неделимую* за відокремлення від України. А тим часом екологічний парятунок трудового міста-героя — в єднанні з Україною, яка нині стає на шлях націоналізації підприємств союзного підпорядкування. Тож в ім'я екологічного відродження міста, порятунку своїх дітей, кожен керченець — незалежно від свого національного походження — мусів би стати войовничим українським «самостійником».

Зрештою, мова не лише про кримчаків, керченців, й про трудівників інших забруджених індустріальних міст України, та й — про киян, серед яких зустрічаємо чимало свідомих чи несвідомих, — *сліпих* — шовіністів.

...Неділя, 31 кілометр від Києва. Ми, група садівників, вийшли на шосе й чекаємо автобуса. Підходить, трохи похитуючись, Юра Гутман-Вакуловський, садівник, електрозварювальник з Інституту ім. Патона. Я його знаю, завжди підтримував — як голова правління садового товариства, давав йому можливість дешицію заробити в садах, Щоправда, іноді ловив на собі злі погляди Юри, що їх подумки кваліфікував як вияв нетерпимості до моєї української мови. Що ж, в цьому, як зараз з'ясується, я не помилявся.

— Молодче, Юро, ти таки подегустував молодого вина, а я таки не встиг, — кажу зичливо з усмішкою.

А у відповідь — брудна лайка, несподіваний дикий вибух люті, як вияв, очевидно, якоїсь прихованої досі ненависті до мене. З потоку брудних слів з'ясовую: Юра Гутман чув мій виступ в радіо (я сказав добре слово про з'їзд українських фермерів, поділився думками про необхідність приватної власності на землю і засоби виробництва тощо). І за цей виступ, мене, мовляв, треба повісити поруч з *комуняками* і що *мало Сталин вас уничтожил* (нас — це, очевидно, українських письменників).

— Ось вона, «дружба народів»! — гірко подумалося.

Довкола стояли російськомовні люди. Всі вони зловтішно й підленько посміхалися. Це ті, що не дай Бог мені впасти, розтопчуть мовчки і люто. А україномовні академічні *інтелігенти* відійшли відразу геть і відвернулися, боцімто вони нічого не бачать і не чують. Згодом,

на станції метро, один з них підійшов до мене і почав філософувати:

— Юра Гутман, звичайно, хам і негідник. Але його можна зрозуміти: роботяга, трудиться, а зарплата мала...

От-от, кажу, саме про це і промовляв ще два роки тому Сергій Конев, виступаючи на сесії Верховної Ради УРСР попереднього скликання: *грабунок України союзними відомствами, центром передусім відбивається на зарплаті трудящих*. Їм через це щомісяця недодають як мінімум 300 карбованців. І для того, щоб Юра Гутман одержував належну справедливую плату за свій чесний труд, він, єврей, має стати передусім українським «самостійником» і не кидатися на українського письменника з брудною лайкою, а стати поруч з ним і виборювати повну політичну та економічну самостійність України.

Мені скажуть — це утопія! А я відповім — це суворя необхідність часу і реальних обставин на Україні. Це — питання життя або смерті на розтерезаній землі українській.

Ось перманентно страйкують донецькі шахтарі. Скільки політичної сліпоти в їхніх економічних вимогах! Що може зробити уряд республіки? Де йому взяти гроші для підвищення зарплати шахтарам? Щоправда, Фокін зробив помилку, коли під час зустрічі з шахтарями не сказав усієї правди: вся справа в шовіністичній політиці центру! Адже імперська Москва кілька років тому, використовуючи безприципність і угодовство Щербицького та Качури скасувала Мінвуглепром УРСР і водночас *пограбувала Донбас*: привласнила три мільярди карбованців з фондів скасованого міністерства, прибрала до своїх загребущих рук комплектацію (роздягла Донбас), науку (а це — валюта!), будівництво тощо. І шахтарям, мені здається, треба сьогодні ставити політичні вимоги перед центром: негайно передати галузь у власність республіки і повернути награване.

За такого розуміння страйки не потрібні. Навпаки, потрібна праця в ім'я відродження Донбасу й України.

Однак, для такого розуміння ситуації в свою чергу потрібна національна самосвідомість, або інтернаціональна принциповість. Тобто, шахтарі мають бути україн-

ськими самостійниками, стояти на платформі певної політичної та економічної самостійності України.

Це, ясна річ, не так, просто. Адже за словом *самостійність* завжди в практиці *комуністичного будівництва* стояло і стоїть страшне для загалу слово — *націоналізм*. Зараз воно навіть потрапило до проекту Союзного договору.

А тим часом в офіційному проклятті націоналізму — трагедія і України, і Росії, і всіх народів імперії. І сьогодні, за чотири кроки від прірви, час, нарешті, збагнути рятівний і пречистий *білий колір націоналізму*.

Це визначення належить не мені, а читачеві «Літературної України». Факт незвичайний навіть для наших днів. До редакції «Літературної України», на моє прізвище надійшов грубий пакет з Тернопільщини. Вчений-селекціонер Володимир Борисенко (син відомого в свій час народного вчителю, гіпнолога Андрія Борисенка, вічна йому пам'ять!) надіслав свій рукописний трактат під заголовком «Білий колір націоналізму». Праця ще стилістично кострубата, можливо, композиційно й теоретично не зовсім виструнчена, але хвилює і радує смілива спроба нашого читача реабілітувати націоналізм, представити його як *народну ідеологію*, як засіб зберегти і утвердити націю — самобутню квітку планети Земля, духовну й етнічну обнову народу.

Націоналізмові до лиця колір білий, — влучно зауважує Борисенко. І в цьому, мені здається, історична правда. Тим часом антиісторичним і антидіалектичним є той факт, що в проекті нового Союзного договору націоналізм вписаний поруч з шовінізмом як ворожа ідеологія. Це — крім усього, елементарна політична неосвіченість. Адже *націоналізм* — це *антитеза, протидія шовінізмові*.

На мою думку, існує принаймні *п'ять ознак українського демократичного націоналізму*.

Перша ознака: *гуманізм націоналізму*, його людяна основа (на противагу людиноненависницькій ідеології державного шовінізму). Націоналізм рятує, відроджує, утверджує духовність і самобутність народу та кожної особи, робить її яскравим індивідумом. Цим націона-

лізм рятує людство від безбарвної одноманітної уніфікації, тобто — від духовної загибелі.

Шовінізм, навпаки, знищує колорит, самобутність народу, гнітить яскраву національну індивідуальність, уодманітнює людей, знебарвлює їх. Шовінізм — це сумна уніфікація особистостей.

Друга ознака. *Народність націоналізму*. Адже нація — це історичний шлях народу, віками й тисячоліттями накопичуваний скарб матеріальних і духовних ознак народу, вища сфера його духовного буття. Націю творить народ в силу географічних, кліматичних, суспільно-політичних, економічних, історичних та психологічних обставин. Нація — це обличчя народу. А народ без обличчя — безлика юрба.

Ось чому націоналізм — всенародна ідеологія.

Зденаціоналізований народ — конгломерат бездуховних людей, космополітична маса.

Третя ознака. *Оборонний і мирний характер націоналізму* — на противагу великодержавному шовінізму, що є агресивною і наступальною ідеологією.

Націоналізм — це інстинкт духовного самозахисту народу. Націоналізм не принижує, не нівечить жодної іншої нації (як це робить шовінізм); націоналізм лише спрямований на захист своєї нації.

Четверта ознака. *Інтернаціональний характер націоналізму*. Без націоналізму не може бути інтернаціоналізму. Інтернаціоналізм — це єдність націоналізмів.

Великодержавний шовінізм під виглядом інтернаціоналізму підсовує народам космополітизм і шовіністичну уніфікацію (в даному випадку — русифікацію).

Лише націоналіст може бути справжнім інтернаціоналістом. Скажімо, російський націоналіст — це людина, яка бере найактивнішу участь у відродженні Росії, у розвитку її мови та культури, а, живучи на терені республіки, — сприяє її відродженню. А російський шовініст — це людина, яка, незалежно від свого національного походження, мешкає в не своїй республіці і зневажає її культуру, мову, етнос.

П'ята ознака. *Творчий характер націоналізму.* У протигагу руїницькій сутності великодержавного шовінізму.

Глибока економічна криза в Україні і СРСР — то наслідок шовіністичного гніту, жорстокого централізму, що вбиває ініціативу, творчість, радість праці. Лише торжество демократичного націоналізму — повна самостійність республіки, відчуття господаря на своїй землі — здатна покликати до натхненої, творчої, високопродуктивної праці.

Всі ці п'ять ознак демократичного націоналізму вимагають, очевидно, від Організації Об'єднаних Націй прийняття і проголошення *декларації про права нації і людини*. Адже ми бачимо, до чого привело, скажімо, на терені СРСР декларування верховенства прав людини над правами нації — до верховенства прав російсько-мовної частини населення над правами національних республік, над їхніми життєвими потребами — привело, фактично, до розгугу великодержавного шовінізму, до геноциду і вимирання націй. *Людина і нація мають бути в гармонійній, діалектичній єдності.*

В цьому, до речі, теж порятунком української нації. І в тому, щоб залучити до відродження республіки, *лекції прадавньої української державності.*

Останнім часом почастишали публічні запевнення, що буцімто Україна ніколи не мала своєї держави. Одні проголошують це через своє невігластво і *хохлацьку дурість*, інші — зумисно, з шовіністичним наміром принизити українську історію і підвести нас до думки, що українці не здатні мати свою державу. А тим часом давня українська держава дає, як на мій погляд, мудрі відповіді на жагучі питання українського сьогодення. Передусім: як врятувати націю?

При цьому маю на увазі не лекції України-Русі чи Київської Русі, коли князі рвали ту державу на шмаття; і не епізодичні етапи української державності часів Сагайдачного, Хмельницького, Мазепи, Запорізької Січі, УНР. Ні, мовлю про ту могутню Українську державу, яку витягли з небуття, з оригіналів Плутарха, Діонісія Галікарнаського, Діона Кассія, Страбона та інших ан-

тичних несторів-літописців — великі громадяни Росії Єгор Классен і Олександр Чертков. Це вони в середині 19-го століття, коли Україна, здавалося, була навіки задюшена, бо й великий її пророк Тарас Шевченко перебував на засланні, це вони, говорячи сучасною мовою, двоє інтернаціоналістів, розповіли в своїх фундаментальних працях про велику українську наддержаву Венедію, що передувала Римській імперії, про Трою, яку заснували трояни, тобто кияни; про укрів на Лабі (Ельбі) і про українців на березі Дунаю; про те, як пелазги (лелеки) називали ще 1570 року до н. е. хліб *полянцями* (это «пальяницы» Малоросиян; они еще и теперь называют так особого рода пшеничный хлеб), — без будь-якого комплексу шовінізму уточнює Чертков — див. його працю: *Пелазго-фракийские племена, населившие Италию*, М., 1853, ст. 23; це вони розшифровують українські слова на могилі античного царя і героя Енея та доводять на матеріялах хронік, що Гомер не хто інший як наш Боян (див. працю доктора філософії і магістра шляхетних наук Є. Классена «Новые материалы для древнейшей истории славян вообще и славяно-руссов до рюриковского времени в особенности с легким очерком истории руссов до рождества Христова»). М., 1854.

І все ж — чому упродовж майже двох тисячоліть так міцно трималася вельми розчленована, розкидана по всіх усядах, але могутня праукраїнська держава, що дала життя багатьом іншим народам і державам? На чому ж трималася Венедська держава, коли до її складу входило безліч українських самостійних родів-племен, а саме: пелазги, лелеги, галичани (так і названо в Чертова, котрий, посилаючись на джерела, говорить про Венедію в Північній Італії 16 ст. до нашої ери), доляни, попелі, бобричі, македони, гірники, укри, україни («украинцы», — уточнює Чертков), етруски, обричі, трояни та інші.

Стародавня українська наддержавка трималася на трьох «китах»: *віче, волхви і язичество* (обожнювання природи). Ось що єднало численні, самобутні, самостійні роди-племена. І зрозуміло, чому 988 рік став почат-

ком занепаду і краху української держави, яку загубила *автократія*.

То ж тепер мусимо йти навпаки — від *автократії*, від диктатора, деспота, тиранії, від абсолютизму, до *народовладдя*, до *мудрості пророків нації* (письменників і вчених), до *обожнювання природи*.

Це, зрештою, романтичне побажання, що його може спаплюжити кожен холодноокий шовініст.

А в реальності — чотири кроки до прірви і страшні слова, казуїстично замасковані між благопристойною тріскотнею проєкту Союзного договору: *єдина митна справа; ...проведення єдиної фінансової, кредитової, грошової, податкової і цінової політики, яка ґрунтується на спільній валюті...*

ЩО БУДЕ?

Тепер ми переконалися: найзаповітніші мрії збуваються іноді так несподівано, буденно, що ти не встигаєш навіть проїнятися святковістю чи врочистістю моменту. Так сталося і 24 серпня 1991 року. Цей день не перетворився у всенародне свято, не було всеукраїнського тріумфу, величних процесій до ранку, салютів і фейсверків. І це, мабуть, тому, що ніхто не був настроєний на перемогу Народної Ради — на проголошення державної незалежності України. Всі ще перебували під гнітючим враженням від кремлівського путчу. Тож вранці демонстранти несли київськими вулицями до будинку Верховної Ради стереотипні й абстрактні гасла на зразок: *Україні — волю! чи Геть КПУ!*

Безнадію і сум навіяли виступи на позачерговій сесії шовіністично настроєних російськомовних депутатів-комуністів. Один заявив, що він *принципово* не голосуватиме за незалежність України, другий пропонував передати справу на референдум. Відчувалося прагнення українофобів відкласти проголошення незалежності на невизначений строк, на ніко́ли. Здавалося, що ось-ось має спалахнути довга й безплідна дискусія між Народною Радою і комуністичною більшістю — дискусія, котра заведе справу в глухий кут. І тут спрацювала політична мудрість Леоніда Кравчука: він оголошує перерву на годину, *аби порадитись і подумати*.

Після перерви — авторитетний виступ Володимира Гриньова — істинного інтернаціоналіста, щирого патріота України. Далі Кравчук зачитує текст:

... Верховна Рада Української РСР урочисто проголошує незалежність України та створення самостійної Української держави України...

І спокійно пропонує: *Прошу проголосувати*.

Дві-три хвилини напруженого очікування: ніби всі віки підневільного життя України зійшлися в цю мить, що здалася вічністю.

Нарешті врівноважений голос Кравчука:

За — 346... Акт проголошення незалежності України прийнятий конституційною більшістю.

Оплески. Зриваються з місць депутати Народної Ради. Поступово підводиться решта парламентаріїв. Гарячі оплески, котрі, однак, не назвеш овацією; в залі не більше 500 чоловік. Мені ж завжди мріялося, що акт проголошення державної незалежності України стане-ть-ся на великому майдані перед мільйонною громадою. А тут навіть на демократичному балконі, де зібралося нас, гостей, зо два десятки — порожньо.

Хоча мить історична. Про це вже мовлять народні депутати з трибуни. Але урочистий настрій триває недовго: спалахує чергова дискусія між Народною Радою і комуністичною більшістю — ще нерозв'язане питання з департизацією державних установ, ще не звільнено Степана Хмару з-під арешту.

Отож, святковості як і не було. Пізно увечері, коли ми з народним депутатом Дмитром Чоботом виходили з приміщення Верховної Ради, що її блокували тисячі людей, почули на свою адресу злі репліки з натовпу: *Ганьба! Позор, Зрадники.*

Це спочатку приголомшило. Адже щойно проголошено незалежність України. Про це українцям мріялось віками. Добрі люди, брати і сестри, схаменіться, обніміться. Де там! Натовп клекотів довкола нас ненавистю і злом, бо ухвала про департизацію державних установ і підприємств звучала в небажаний для демократичних мас редакції, а Хмару ще не випустили з тюрми. Та й жовто-блакитний прапор ще не майорить над скляним дахом парламенту. Свята, отже, нема.

Другодні побував у стародавньому українському селі. Зустрівся з добрими моїми знайомими. Кожного я сердечно вітав з проголошенням незалежності України. А у відповідь — мовчання. Ні *за*, ні *проти*. Ні схвалення, ні осуду. Лише в очах бачив німе запитання: *І що ж воно буде?*

Не дорікатиму селянам. Їм найбільше дісталось від соціалістичної системи... Насильницька колективізація. Розкуркулення. Фізичне знищення найкращих господарів українського села. Штучний голодомор в 1933-му, що спустошив і навіки травмував наше село. Криваві репресії 1937 р. Повоєнне кріпацтво, коли на трудовень

платили копійки, що їх тут же відбирали на позики. Потім КПРС на чолі з Хрущовим відбирає в селянина його найміцнішу опору в житті — корову й горód. Поруйновано хутори як *неперспективні*. Під виглядом боротьби проти вічного націоналізму компартія винищує будь-які ознаки духовності на селі. А сьогодні штатні сільські парторги ходять з хати до хати, залякують людей бандерівцями, католиками, Рухом; вдаються вони, штатні брехуни, й до погроз. До 30 серпня 1991 року село було останнім пристанищем компартії України.

То чому я маю дорікати селянинові в занадній обережності. Тим більше, що їхнє німе запитання не безпідставне.

Попереду біда! — відверто мовить палкий патріот України полковник Мартирисян з трибуни Верховної Ради СРСР. Він має рацію. Ось втілена в життя вимога Української селянської демократичної партії: утворено Міністерство оборони України. Скільки мирна без'ядерна держава може мати війська? Здається, не більше ста тисяч (згідно з Переяславською угодою 1654 р. українське військо мало право на 60 тисяч козаків). А дислокується на Україні нині 650 тисяч солдатів і офіцерів. Це — велика сила, що може задушити молоде українське військо, — підкреслює Мартирисян. Що ж, це треба мати на увазі.

Друга небезпека — повсюдний і повсякчасний великодержавний російський шовінізм. Досі про нього замовчували. Хоча він був на кожному кроці. А головне — офіційно відкидався його антипод: демократичний націоналізм, що завжди є протидією шовінізмові. Тож боротьба проти великодержавного шовінізму за останні 50–60 років не велася. Національний рух України був теоретично роззброєний. Та як тільки було проголошено незалежну Україну, великодержавний російський шовінізм виступив відверто і нагло...

Російська Федерація не ставить під сумнів конституційне право кожної держави і народу на самовизначення. Однак існує проблема кордонів, неврегульованість якої можливо і припустить тільки при наявності закріплених відповідною угодою союзницьких відносин.

У випадку їхнього припинення РРФСР залишає за собою право поставити питання про перегляд кордонів. Це сто-сується всіх суміжних республік.

Це — відома заява найбільшого героя серпня 1991 року Бориса Єльцина. Так, він — великий демократ, мужня, смілива, рішуча людина; істинно руський богатир — порятував Росію, Україну, інші республіки і народи від хунти, від фашизму, знищення. За це йому вічна шана. Але ось Україна просолосила себе незалежною державою, і Єльцин, замість привітання і визнання, проголошує... погрози. Чому? Та тому, що існує в природі людській *генетичний шовінізм*. Це — шовінізм представників нації, що впродовж століть займала панівне становище серед численних національно пригноблених націй і народів. Тож він, генетичний шовінізм, і примусив демократа Єльцина, вдатися до абсурдних територіальних претензій, які, до речі, не мають під собою будь-якого історичного ґрунту. Навпаки, саме *суміжні республіки* могли пред'явити територіальні претензії до Росії, яка обіймає величезну територію лише завдяки колонізаторській загарбницькій політиці російських царів та вельмож. (Правда, чимала територія України відійшла до Росії вже за радянського часу).

До речі, саме мудрий росіянин Олександр Яковлев у бурхливі вересневі дні 1991 р. з російською прямою розкрив політичне підґрунтя великодержавного російського шовінізму, вказав на його творців і трубадурів: «Коли КПРС створила так звані інтеррухи, вони стали зазнавати шовіністичної спокуси. А, як відомо, дія породжує протидію. От і пішло все це сум'яття, взаємна ненависть. Але що цікаво: адже цю взаємну ненависть породив не рядовий азербайджанин з вірменом, не рядовий руський з литовцем, естонцем чи латишем. Все це збуджувалося на рівні керівництва — директорів, секретарів райкомів та іншого наросту на тілі величезного партійно-державного апарату. Чому? Та тому, що вони розуміють: як тільки врегулюються всі ці справи, вони залишаться на міліні і стануть нікому непотрібними. Адже вся суть і трагедія нашої тоталітарної, колишньої військово-бюрократичної держави саме в тому по-

лягає, що утворився величезний клан нероб, котрий нараховує мільйони людей, які були вкрай зацікавлені в гальмуванні історичного процесу.

Саме партпарат фактично запродав націю, запродав усі надії людей на неголодне, взуте життя» («Аргументы и факты», серпень, 1991, Ч. 34).

Ілюстрацією до цих слів може бути створена керівними структурами КПРС провокаційна й шовіністична так звана Придніпровська *республіка*, що утворена на багатостраждальній молдавській землі. Тобто, російські шовіністи та їхні холуї, котрі прибули сюди за рознарядкою і всіляким заохоченням Кремля, по суті проголосила себе окупантами молдавської території. Як відомо, після такого утворення заворушилася і шовіністична рать на території України, прагнучи розчленувати Україну та утворити тут не одну, а кілька російськомовних *республік*.

Тож, мабуть, не випадково за три дні після проголошення державної незалежності України, київська газета «Молода гвардія» в номері за 27.8.1991 на першій сторінці і на щонайпочеснішому місці надрукувала кореспонденцію якогось Рілякова з Тирасполя під заголовком *Придністровська республіка: Україна дала поштох*. З відвертим цинізмом Ріляков повідомляє про те, що Придніпровська республіка *послідувала* прикладу України і також проголосила себе *незалежною*. Мовляв, коваль коня кує, а жаба і свою ногу підставляє.

Цим газета і автор явно провокували російськомовне населення України до утворення своїх великодержавницьких російських республік на споконвічній українській землі. І від цього ми не гарантовані. Тож мусимо бути пильними. Тим більше, що йде неафішована окупація українського села: тисячі й тисячі товстосумів з Півночі, Забайкалля, з Сибіру скуповують хати в селах Одещини, Черкащини, Херсонщини та інших областей. Це теж русифікація України, наступ шовінізму, що є реальною небезпекою для суверенітету республіки.

Третьою і чи найбільшою загрозою для суверенітету України, є розвал її економіки і низький життєвий

рівень трудящих республіки. Справа, зрештою, стоїть так: якщо за два-три місяці не поліпшиться матеріальне становище людей, вони зневіряться в суверенитеті України. *Ідїть ви ік бісу зі своєю самостійністю*, — скаже простий трудівник. — *В Союзі нам жилося краще. І він буде правий.*

Тож зараз доля України залежить від оперативності і рішучості Кабінету Міністрів, особисто від Фокіна.

Позачергова сесія Верховної Ради України розв'язала руки Фокінові, Кабінетові міністрів. Скасовано навіть паразитичний клас — компартапаратників. Нема кому давати *вказівки*. Тепер тільки діяти!

Мобільна націоналізація підприємств союзного підпорядкування — дійовий крок до різкого поліпшення добробуту трудящих України.

Тим часом тривожить і непокоїть повільність Фокіна, невиразність його дій, нерішучість чи боязкість. Справді, ще 2 лютого 1991 року Верховна Рада ухвалила вирвати металургійну та вугільну промисловості з рук Москви. Цей захід мусів би помітно вплинути і на економіку, і на життєвий рівень трудящих республіки. Адже лише за український марганець відомча Москва щороку мала 8 мільярдів доларів у валюті. За українську крицю — 5 мільярдів, залізну руду — 7, і т. д. Не Україні, нагадаю, добувається 50 відсотків від союзної кількості урану, залізної руди, сірки, титану; 40 відсотків — усього металу, 80 — марганцевої руди. Все це досі йшло на експорт і монополістична Москва клала до своєї кишені близько 30 мільярдів доларів — скажемо, українських 30 мільярдів. А це — річний бюджет республіки. Тож слід негайно все це повернути до Національного банку України, до місцевих Рад. І справи на Україні поліпшаться. Але Фокін за півроку, по суті, нічого не зробив. А як же тоді він справиться з націоналізацією всіх підприємств? Адже йдеться про життя республіки, адже мовиться про повернення в обіг республіки близько 100 мільярдів карбованців щороку. І ще нагадаю: Брежнєв і Суслов, весь ЦК КПРС не зволікали, вони *в один день* — 29 вересня 1965 року наг-

ло загарбали з України 95 відсотків фабрик і заводів. Так само нині треба *в один день* сміливо і рішуче, без всяких переговорів і *етапів* повернути всі ці підприємства (і оборонні заводи також) у власність республіки.

Адже без негайної рішучої націоналізації союзних підприємств не розв'язати проблем постачання техніки на село. А без сільськогосподарської техніки неможлива приватизація колгоспної і радгоспної власності. Без приватизації не буде демополізації сільськогосподарського виробництва, не буде відродження села. Все так міцно взаємопов'язано; без нової надійної сільськогосподарської техніки не може бути фермерства. А тільки ж фермерство, приватизовані агрофірми, кооперативи, орендні та індивідуальні селянські господарства припинять колосальні втрати сільськогосподарської продукції на колгоспних і радгоспних полях, розкрадання і розбазарювання народного добра, піднесуть продуктивність праці, виведуть Україну до числа найбагатших країн світу.

Все це має організувати Кабінет міністрів, особисто Фокін, якому вже ніякий центр не заважає діяти ініціативно, швидко, масштабно. Тим часом нас не може не непокоїти чиновницька повільність прем'єр-міністра у справі утвердження самостійності української економіки. Яка може бути повільність і поміркованість в такій напруженій, драматичній і тривожній добі, коли кожну чесну трудову людину терзають гострі питання: буде голод на Україні чи не буде? Введуть хлібні картки, чи ні? Зможемо ми пережити наступну зиму, чи не зможемо? Що з нами буде завтра, за умов, коли триває спад виробництва в усіх головних сферах народного господарства, коли поглиблюється інфляція, коли нерегульовано зростають ціни на все; коли дедалі зменшується виробництво товарів споживання (на 5,5 відс. у порівнянні з минулим роком) та продуктів харчування (за півріччя — на 5 мільярдів карбованців); коли роздрібний товарообіг знизився на 11 відсотків, коли маємо на Україні 3,5 тисяч збиткових підприємств; коли триває емісія: *видання* грошей у банках нині перевищує їх

надходження на 1,7 млрд. крб. і на цю суму вже випущено знаків у обіг; коли в 17 областях України йде процес вимирання сільського населення; коли 200 тисяч юнаків і дівчат щороку полишають село і там вже, по суті, нікому працювати; коли, нарешті, і це найстрашніше, сьогодні недобрали на полях республіки понад 13 мільйонів тонн хліба у порівнянні з минулим роком. А в засіки самостійної держави України засипано трохи більше як 50 відсотків від потрібної, мінімальної кількості зерна.

Так, з хлібом на Україні сьогодні кепсько. Але Фокін не правий, коли всю відповідальність за хлібну кризу перекладає на плечі селянина. І вже вкрай обурливим є те, що прем'єр-міністр вдається до погроз на адресу тих селян, які притримують хліб. Фокін у своєму виступі в українському телебаченні в серпні 1991 р. заявив: *Все, що можна було зробити в сьогоднішніх умовах, аби забезпечити своєчасне збирання і заготівлі хлібів урядом зроблено.* Це неправильно. Цього року запасних частин для сільськогосподарської техніки бракує на 30 відсотків. Тобто, 30 відсотків техніки щодня простоює, а це втрати 30 відсотків усієї сільськогосподарської продукції. Будівельними матеріалами українське село забезпечене цього року на 59 відсотків, це при тому, що 30 відсотків сільськогосподарських приміщень перебувають у аварійному стані, а 40 — потребують капітального ремонту.

Ми знаємо, як мільйони людей, що мешкають в зоні підвищеної радіації, потребують молока, що захищає людину від радіонуклідів, котрі проникають в наші кістки і кров. А тим часом — які черги за молоком у містах, а подекуди його й зовсім нема. Чому? Та тому, що з доїльними апаратами ферми республіки укомплектовані лише на 37,5 відс., а вакуумними насосами — на 24. Незабаром доярки, аби не вивести з ладу корів, змушені будуть доїти молоко в гній.

А як принизили українського селянина президентські податки. Візьмімо 26 горбачовських відсотків на так званий соцстрах. 1990 року ці відрахування становили 2,9 відс., що виражалось в сумі 38 мільйонів карбован-

ців. 1991 року відрахування від заробітної плати всіх працюючих в сільському господарстві Кремль встановив у розмірі 26 відсотків, що вилилося в суму 2 мільярди 705 мільйонів карбованців. Хіба це не розбій Кремля? Водночас, це був державний злочин, бо таке знавісніле зди́рство вбивчо вплинуло на селянина, змусило його притримати продукцію, не поспішати все продавати державі. Адже дефіцит агропромислового комплексу країни становив 10 млрд. 387 мільйонів карбованців. (1990 року село мало прибутку 8 мільярдів карбованців!). Чому Фокін у своєму виступі 6 серпня ц. р. обминув цей разючий факт? Чому не взяв до уваги, що селянинові сьогодні треба дати 500 тонн хліба за комбайн, який завтра вийде з ладу? А як бути селянинові, коли гусеничний трактор Т-70 минулого року коштував 5 тисяч крб., а цього року — 15 тисяч. Комбайн «Дон — відповідно: 41 і 70 тисяч крб. і т. д. Я називаю фіксовані на початку 1991 року ціни, які переросли сьогодні в договірні. То що робити голові колгоспу чи фермерові? І чому Фокін не зупинить цей промисловий рекет? Чому він погрожує саме селянинові, обіцяючи вдатись до *будь-яких крайніх* мір (і це перед путчем!). Які ж це *будь-які крайні* заходи? Озброєні продзагони? Розстріли керівників господарств, які утримують зерно? Мабуть, на таке розраховувала хунта, що вчинила державний переворот. Але це вже було!

Сьогодні Фокін, весь Кабінет міністрів України мусить подбати про *парітет між містом і селом*. Лише в цьому вихід із кризи. Ось приклад: Кабінет міністрів України *віддав* ті 10 млрд. дефіцитних крб. селові — тобто закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію зросли. Але це... не порятувало становище! Чому? Та тому, що ціни на сільськогосподарську техніку, на промислові товари невпинно, неконтрольовано зростають і *село мусить знову наздоганяти місто*. І — бути вічно в програві. А це призведе до того, що село зовсім спорожніє.

Ось чому потрібен парітет між промисловим і сільськогосподарським виробництвом. Який шлях до парі-

тету? З соціалістичної трясовини Україну можуть вивести три могутні кити: *демонополізація, приватизація, конкуренція*.

Справді, лише приватизація і конкуренція здатні порятувати нас від голоду, забезпечити здешевлення товарів, їх високу якість. А щоб здійснювати приватизацію треба провести націоналізацію союзних підприємств, без чого не матимемо техніки і т. д.

Те головне — все це нашому урядові треба робити вельми швидко — *сьогодні!* Бо, здається, сама історія ставить сьогодні питання руба: або Україна *сьогодні* — після проголошення її незалежною державою швидко відродить свою економіку, підведеться з руїни і стане могутньою, економічно розвинутою європейською державою, або цього вже ніколи не станеться. *Завтра* буде пізно. І не тому, що завтра не стелеться нам демократичний шлях, а тому, що за розвалу і тривалої подальшої кризи на Україну чекає смерть. Бо замордована соціалізмом Україна гине. Надто — за останні роки, коли її поглинає спустошлива демографічна пожежа, про яку чомусь уперто замовчують Кравчук і Фокін. Це та пожежа, яку запалили на Україні більшовики ще 1917 року, роздули її в 1930-1933 та 1937-1938 роках, підсилили кабальною індустріалізацією, смертельною хімізацією, сталінсько-хрущовсько-брежневськими п'ятирічками... І як наслідок: процес депопуляції (вимирання) сільського і міського населення 1990 року охопив 12 областей України (1989 року в цьому становищі перебувало 7 областей). Різко з року на рік зростає смертність працездатних чоловіків, тобто Україна катастрофічно втрачає основу свого буття: продуктивні сили (погляньмо на цю трагічну динаміку: 1988 року середній вік чоловічого населення України становив 46,2 роки, 1989 — 65,3, 1990 — 54,52). За перше півріччя 1990 року загальна смертність населення республіки підвищилася на 6,8 відс. порівняно з аналогічним періодом 1989 р. Щороку лише в лікарнях Міністерства охорони здоров'я (не беручи до уваги відповідні відомчі заклади) перебуває 14 мільйонів хворих, тобто ми, українці, найбільш хвора нація в світі.

Далі. Міністерство охорони здоров'я вважає здоровими лише 20 відсотків дітей України; маємо 80 відсотків хворих дітей і 80 відсотків хворих вагітних жінок... Що чекає Україну в недалекому майбутньому?

Так, ми хворіємо, бо на душу населення на Україні припадає річно лише 25 кг м'яса, 1,7 кг риби і... 300 кг отруйних викидів і відходів промисловості. *Три центнери отрути на душу населення* — ось до чого нас привела КПРС,

А ще маємо 60 тисяч дітей, вражених радіоактивною дозою, вищою за припустиму. З них 13 тисяч отримали понад 200 бер!

Вчені попереджають: якщо сьогодні не загасити демографічну пожежу, то за 30-40 років основна частина молодого корінного населення республіки складатиметься з психічно й фізично неповноцінних людей.*

Ось чому потрібні рішучі невідкладні дії Кабінету міністрів України. В ці вирішальні дні Українська селянська демократична партія пропонує Верховній Раді України, Кабінетові Міністрів такі нагальні кроки для порятунку України, виведення її з кризи:

1. Рішучіше, в лічені дні, провести націоналізацію підприємств союзного підпорядкування. Пам'ятати при цьому, що ЦК КПРС на чолі з Брежневим і Сусловим провели бандитську експропріацію 95 відсотків українських фабрик і заводів за один день.

На протязі двох місяців кардинально поліпшити матеріальне становище трудящих України.

3. Кабінетові міністрів України встановити економічно-фінансовий розрахунковий паритет між містом і селом, промисловим і сільськогосподарським виробництвом.

4. Пам'ятати, що за 25 років 1965-1990 союзні міністерства і відомства, союзний уряд і Мінфін СРСР погра-

* Див. статтю директора Республіканського науково-гігієнічного центру, доктора медичних наук Андрія Сердюка *Екологічна ситуація на Україні і здоров'я народу: криза поглиблюється*. (Ж-л *Ойкумене*, 1991, Ч. 1, стор. 8 до 16).

бували Україну на 2 трильйони 500 мільярдів карбованців (у цінах на 1.1.1991 р.). Україна нічого нікому не винна. Навпаки, Кремль мусить сплатити відповідну суму Україні за рахунок конфіскації майна КПРС, котра привела Україну до економічного краху, зубожіння, вимирання нації.

5. негайно вивести з виробничого процесу всі збиткові підприємства, зокрема у хімічній, вугільній і металургійній промисловості. Кошти, що вивільняються — на придбання нових технологій.

6. Рішучіше надавати підприємства в оренду іноземним підприємцям (водночас не допускаючи продажу будь-яких підприємств).

7. Прийняти закон про надання можливості масовому приїздові українців з діаспори на Україну, в першу чергу тим, хто бажає поселитися в сільській місцевості, мати землю, обробляти її.

8. Якщо Фокін, Гладун та інші члени Кабінету міністрів неспроможні діяти оперативно, сміливо, винахідливо — зажадати їхньої відставки.

9. Оновленому чи зміцненому Кабінетові міністрів надати статус уряду національного порятунку, зважаючи на демографічну і екологічну катастрофу на Україні, на розвал економіки.

10. Тепер союзний договір відкидається як історичний непотреб. У зв'язку з цим Верховна Рада України має стати ініціатором створення Економічної Конфедеративної Співки незалежних держав (ЕКОС), куди можуть ввійти держави колишнього СРСР. Очолити ЕКОС має позадержавна Консультативно-Координаційна рада. При ній слід утворити Об'єднане командування із стратегічними військовими формуваннями.

11. Не йти на компроміс з провокаційною і шовіністичною так званою Придністровською республікою, яка незаконно утворилася на історичному терені Молдови.

12. Верховній Раді України звернутися до українського народу із закликом спрямувати всі зусилля на відродження Незалежної держави Україна.

У зв'язку з цим — відкласти вибори президента, референдум та інші відволікаючі заходи на січень-лютий 1992 року і дати можливість українському народові зосередити всі свої сили, вміння, творчу енергію на відбудову України, успішно завершити трудовий рік.

А вже потому, вірю, буде Україна оновлена, здорова, щаслива, а з нею будемо здоровими та щасливими і ми, її діти.

ЗМІСТ

	Стор.
Про автора і Слово до читачів	5
Як нам далі жити?	7
Україна в небезпеці	31
Що буде?	67

